

הכתה שלנו

מאת עדאוש סלובודז'אנק

זוכה
פרס
ישראל

הבימה
התיאטרון הלאומי

זוכה פרס ישראל

הקאמרי
התיאטרון של תל-אביב

הכתה שלנו מאת טדאוש סלובודז'אנק

"אם אין עדים, אז הכל בסדר"

בפולין של 1925 חבורה של תלמידים בני כתה אחת - חמישה יהודים וחמישה קתולים - חולמים על מה יהיו כשהיו גדולים. אולם כשהם גדלים, פולין נכבשת על ידי כוחות עוינים הפולשים אליה: קודם הסובייטים ואחר כך הנאצים. הלאומנות הולכת ומתגברת, תופעות האלימות מסלימות, חברים בוגדים זה בזה, האנטישמיות לובשת ממדי ענק, עד שקבוצה של אזרחים מן השורה מבצעת פשע מחריד באכזריותו, שהדיו נשמעים עד היום.

המחזאי, המנסה להתמודד עם יחסיהם הסבוכים והטעונים של היהודים והפולנים, עוקב אחר מהלך חייהן של הדמויות ודן בנושאים של אהבה ורצחנות, זיכרון ושיכחה, רוע וחמלה, המתערבים זה בזה ויוצרים עולם דרמטי עוצמתי ומזעזע.

בימיו חנן שניר
תרגום ענת זיידמן
דרמטורגיה ורדה פיש
מוסיקה שוש רייזמן
תפאורה רוני תורן
תלבושות פולינה אדמוב
תאורה מאיר אלון
תנועה מירי לזר
תרגום השירים דניאל אפרת

משתתפים (לפי סדר הופעתם):
אברם אלון דהן
הנייק רוי מילר
רחלקה/מארינה יבגניה דודינה
יאקוב כץ דויד בילנקה
ולאדק רותם קינן
מנחם ערן מור
זיגמונט דן שפירא
זוחה מיקי פלג-רוטשטיין
דורה נטע גרטי
רישק אלכס קרול

נגנים:
אקורדיונים דן שפירא, אלכס קרול
קלרנית דויד בילנקה
מפוחית פה מיקי פלג-רוטשטיין
מסור ערן מור
הדרכת נגינה בקלרנית נדב רובינשטיין
הדרכת נגינה באקורדיון תובל פטר

הקטעים המוסיקליים המושמעים בהצגה:

הציפור שיר ילדים (פולני) // לשים מטפחת שיר ילדים (ישראלי) // בדרך (ברוסית) מילים: מ. דודין / לחן: ג. סלובודז'אנק / סודי // ארצי רחבת הידיים (ברוסית) מילים: ג. קומאץ' / לחן: א. דוניבסקי // ההמנון הפולני (קטע) מילים: י. וביצקי / לחן: עממי // שיר אנטישמי לחן: י. קרשבסקי // לזכר הימים שיר עממי (סקוטי במקור) // שיר געגועים מילים: ש. ויטביצקי / לחן:

עוזרות לבמאי קארין סיגל, נעה וגנר
צוות התיאטרון הקאמרי:
ניהול ההצגה מזל מלכה-קטי, סיגל קרייף, ניסן זהירה / מנהל הבמה ג'קי חן / תאורן אלון בר / סאונד שי שדה (שוקו) / בקליינר אנסטטיה גולנקו / מלבישה חלי אלמגור / אבזרנית ענת קסטל / מאפרות כל המחלקה

צוות תיאטרון הבימה:
מנהלת ההצגה קארין סיגל / מנהל הבמה יוסף שרייבר / סגן מנהל הבמה עמית אלעד / תאורן יורק אורושוש / סאונד ששה דולגוב / מלבישה אביטל פלג / אבזרן ויטלי רוזנפוט
בניית התפאורה טכארט טכנולוגיות במה בע"מ

עורכת התוכנית רבקה משולח
מעצב התוכנית איתמר וכסלר
צלם דניאל קמינסקי

הצגה ראשונה: 6.2.2014
משך ההצגה: כשעתיים ו-30 דקות, כולל הפסקה

בנק הפועלים | הקאמרי | הבימה
להיות ראשון זה מחייב! | תיאטרון סלובודז'אנק | התיאטרון הלאומי

מחלקות הייצור של הקאמרי להצגה זו:
תפאורה ובמה: ריבה גולדברג רוט, אלכס גולדין,
בן-יה הלוי / תלבושות ומתפרה: הדס אבנרי, אביב רון, מיכאל צ'בן, "תפור עלי" / אביזרים: אורלי שנברג, ולריה גלזומן / איפור ופאה: מלאני קפלן, נטשה אוסמולובסקי, לנה פרגמן, טניה רוזנשטיין, רנה שפלק, לרה גולומב, מיכל שביט, מיכל עשת, מיטל אייזנשטיין, אירה סימנובה, חני שלום, אירנה סגל, קרן וילנסקי

פרדריק שופן // ואלס דימיטרי שוסטקוביץ' // שקעי השמש שיר ערש // החתונה של יתומה שיר עממי // בום לאדי לאדי שיר עממי // טנגו מילונגה מילים: א. ולאט/לחן: י. פטרסבורסקי // קופרניקוס מילים: ג. סלובודז'אנק/לחן: ש. רייזמן // הברווזה ופרח הפרג מילים: מ. וויניצקי/לחן: ג. מסצ'רוני // ארכימדס ג. סלובודז'אנק/לחן: ש. רייזמן

אלון דהן, רותם קינן, מיקי פלג-רוטשטיין, ערן מור, נטע גרטי, בינגינה דודינה, דן שפירא, רוי מילר, אלכס קרוז, דויד בילנקא

כמעט דוקומנטרי דומה בסגנונו לתיאטרון סיפור. אנחנו מתוודעים לתלמידים החל מכתה א' של ביה"ס העממי, על שאיפותיהם, חלומותיהם והציפיות שלהם מהחיים. אנחנו עוקבים לאורך כל המחזה אחרי גורלו של כל אחד מהם, כמעט עד יום מותו, אלה שזכו להישאר בחיים.

- עד כמה היו הפולנים מוכנים להכיר באשמה?

בעוד שהגרמנים (במערב גרמניה) נטלו אחריות מלאה, הכירו באשמתם ושלמו פיצויים, הפולנים ברובם התכחשו לאחריותם לשואה שהתחוללה מתחת לאפם, ולזוועות שהם עצמם היו אחראים להן. אחת הסיבות לכך היא שהפולנים תמיד ראו את עצמם כעם של קורבנות - הם נכבשו על ידי הגרמנים ועל ידי הרוסים ובעצמם נחשפו לדיכוי ולמעשי טבח, ולכן לא יכלו להכיר בעובדה שיכלו להתאכזר עד כדי כך למיעוט היהודי שחי בקרבם. במידה מסויימת אותה תחושה של "עם קורבן" היא חלק מהדי אנד איי שלנו ומהדימוי העצמי שלנו כיהודים וכישראלים. גם לנו, שטראומת השואה היא חלק מהזיכרון הקולקטיבי שלנו, קשה מאד לקבל את עצמנו כעם שמשוגל לפגוע בעם אחר, באוכלוסיה אחרת, או אפילו במיעוט החי בתוכנו. רבים מאתנו מסרבים להכיר בצדדים האפלים שבנו, גזענות, אפלייה, דחיה ותוקפנות כלפי החלש והזר.

- כבמאי, מה בעיקר שבה את לבך ב"הכתה שלנו"?

המחשבה הראשונה היתה כאדם ולא כבמאי. מה שהדהד אצלי כשקראתי את המחזה היה "הבנליות של הרוע" על פי ספרה של חנה ארנדט, שסיקרה, בין השאר, את משפט אייכמן. לא מפלצות אדם בצעו את רוב הזוועות של המלחמה אלא אנשים "נורמלים", חלקם קבלו פקודות וחלקם היו מונעים על ידי דעות קדומות, פחדים ושנאת האחר. במחזה, גם הפולנים התוקפנים מופיעים כדמויות אנושיות עם מניעים אנושיים ובעיקר, יצר הישרדות. המחזאי לא חוסך את שבטו גם מהיהודים במחזה. גם ביניהם היו מלשינים, בוגדים, וגם הם היו מונעים בראש ובראשונה על ידי יצר הישרדות אנושי.

אנחנו חייבים להיות מודעים לכך שבסיטואציות מסויימות עלולים לפרוץ מתוכנו יצרים אפלים ורצחניים. סיטואציות אלו יכולות להתרחש בדרגה זו או אחרת בכל חברה, בכל גן, בכל בית ספר או חבורת נוער, כשילדים תמימים, אנשים טובים, הופכים להיות חיות אדם. ■

- מה מייחד את "הכתה שלנו" ממחזות השואה האחרים? לא הייתי מכנה את המחזה "מחזה שואה" על אף תכניו ועיסוקו באותה תקופה. זהו מחזה דמויני על קורותיה של כתה אחת, בה לומדים בכפיפה אחת ילדים פולנים, יהודים וקתולים, וביניהם נרקמים יחסי ידידות, אהבה וקנאה, וכל הקונפליקטים הילדיים הנורמליים. המחזה בנוי במתכונת של 14 שעורים, כשכל שעור מתחיל ומסתיים בצלול פעמון ומלווה בשירים ובמשחקי ילדים עליזים. אין במחזה הכובד של מה שאנחנו מכנים "מחזות שואה". באופן מפתיע יש בו הרבה תמימות, קלילות, הומור ושובבות נעורים. אך למרות היותו לכאורה "קל יותר לעיכול", הוא מעביר את אימת הזוועות של אותה תקופה אפלה.

מה שמיוחד במחזה הזה, שנכתב לא מכבר, היא העובדה שנוצר על ידי מחזאי פולני. עד עכשיו, רוב המחזות שעוסקים בשואה ושהוצגו בארץ נכתבו על ידי יהודים והאצבע המאשימה הופנתה כלפי הגרמנים ושותפיהם.

- כידוע, המחזה מתבסס על חומר דוקומנטרי...

נכון, "הכתה שלנו" מבוסס על הספר "שכנים" שנכתב על ידי ההיסטוריון יאן טומש גרוס, שנשען על עדויות של פולנים ויהודים, שהיו מעורבים בטבח הנורא בעיירה ידוונה. המחזה שכתב סלובודז'אנק מתבסס בחלקו על אותן עדויות אבל בעיקרו, כאמור, זהו מחזה פרי דמיונו, שבמרכזו כתה של ילדים, אותם אנחנו מלווים מגיל 6 עד גיל 80. הוא מתרחש בעיירה קטנה ונידחת, שהגעזנות והדעות הקדומות רווחות בה יותר מאשר בערים המרכזיות. מה שמייחד את הארועים בעיירה הזאת היא העובדה שמי שביצע את הטבח לא היו הגרמנים שפלשו לפולין, אלא אותם פולנים שחיו בשכנות טובה עם היהודים. מחבר הספר "שכנים" והמחזאי של "הכתה שלנו" מטילים על הפולנים את מלוא האחריות לארועים באותה עיירה.

במידה מסויימת המחזה מתכתב בצורה מרומזת עם "הכתה המתה", ההצגה הידועה של טדאוש קנטור, אבל בעוד שהמחזה של קנטור הוא אקספרסיוניסטי, גרוטסקי ולרגעים מיסטי, הרי המחזה שלנו נושא אופי

היהודים נרצחו בידי שכניהם יאן טומש גרוס

”יום אחד, ביולי 1941, רצחה
מחצית מאוכלוסייתה של עיר קטנה
במזרח אירופה את חציה האחר,
כ-1600 גברים, נשים וילדים”

ערב מלחמת העולם השנייה היתה יהדות פולין הריכוז היהודי השני בנודלו בעולם כולו, אחרי
יהדות ארה"ב. בפולין של טרום המלחמה הגדירו כ-10% מאזרחיה את עצמם יהודים - אם בתור בני דת
משה או כשהחירו על ידיש בתור שפת אמם. קרוב לשליש מאוכלוסיית הערים בפולין היו יהודים, ואף-
על-פיכך הגדירו ההיסטוריונים את שואת יהודי פולין כנושא נפרד שנוגע אך בעקיפין לחברה הפולנית ...
יש לזכור גם שעל-פי התפיסה המקובלת הוכתבה לכאורה מערכת היחסים בין הפולנים ליהודים בשנות
המלחמה בידי כוחות מבחוץ - הנאצים והסובייטים. ואכן הנאצים והסובייטים הכתיבו את מהלך הארועים
בפולין הכבושה. אבל על-אף האילוצים שכפו הכובשים אין להתעלם מנוכחותה של דינמיקה אוטונומית
במערכת היחסים הזאת. היו דברים שאנשים יכלו לעשות באותם ימים ולא עשו; והיו דברים שלא היו
חייבים לעשות ובכל זאת עשו. לפיכך אנהג משנה זהירות ואזהרה מי עשה מה בידובנה ב-10 ביולי 1941,
ועל פי פקודתו של מי...

ב-8 בינואר 1949 עצרה משטרת הביטחון 15 גברים בעיירה ידובנה... עם העצורים - בעיקר אכרים קטנים
ופועלים - נמנו גם שני סנדלרים, בנאי, נגר, שער, שני מסגרים, דוור ושמש העירייה לשעבר. היו ביניהם
בעלי משפחות מרובות ילדים ורווקים. הצעיר שביניהם היה בן 27 והמבוגר בן 64. כללו של דבר - אנשים
מן השורה, אנשים רגילים. נראה שהעיירה שבעת ההיא מנתה כ-2000 תושבים, הוכתה בתדהמה. לקהל
הרחב נודעה הפרשה רק כעבור 4 חודשים, בזמן המשפט שהתנהל ב-16 וב-17 במאי בבית המשפט המחוזי.
וכך נפתח כתב האישום: "המכון היהודי ההיסטורי בפולין שלח אל התביעה המפקחת חומר ראיות הנוגע
לפעילות פושעת של רצח אנשים ממוצא יהודי בידי תושבי ידובנה, על פי עדותו של שמואל וסרשטיין שצפה
בפוגרום". ב-5 באפריל 1945 מסר וסרשטיין את עדותו במכון היהודי ההיסטוריה בביאליסטוק. וכך סיפר:
"ביום שני בערב, ב-23 ביוני 1941, נכנסו הגרמנים לעיירה. ב-25 בחודש כבר החלו פורעים מקרב האוכלוסייה
הפולנית לבצע פוגרום ביהודים... הפורעים שוטטו בדירותיהם של היהודים כשהם מנגנים באקורדיון כדי
להשקיט את צעקותיהם של הנשים והילדים היהודים. כמו עיני ראיתי כיצד רצחו את חייצה וסרשטיין בת 53,
את יעקב כץ בן 73 ואת אליאש קרבייצקי. את יעקב כץ סקלו בלבנים, את קרבייצקי דקרו בסכנים, אחר כך
עקרו את עיניו וכתרו את לשונו. הוא גסס במשך 12 שעות בייסורים נוראים עד שפרחה נשמתו.

באותו היום הייתי עד למחזה מזווע. כשראו חיה קובז'נסקה בת 28 ובאשיה בינשטיין בת 26, את המתרחש,
לקחו את תינוקותיהן בידיהן והלכו אל הבריכה. הן העדיפו לטבוע במים עם ילדיהן ובלבד שלא ליפול בידי
הפורעים. הן הטילו את הילדים למים והטביעו אותם כמו ידיהן. אחר כך קפצה באשקה בינשטיין ושקעה מייד
עד הקרקעית, ואילו חיה קובז'נסקה התייסרה במשך שעות ארוכות. החוליגנים שנאספו במקום השתעשעו
במחזה: הם יעצו לה להשקיע את ראשה במים כדי לטבוע מהר יותר...

למחרת התערב הכומר ואמר שיש להפסיק את הפוגרום והשלטונות הגרמניים כבר ישליטו סדר בעצמם. דבריו
נתקבלו והפוגרום הופסק. באותו יום הפסיקה אוכלוסיית הסביבה למכור מזון ליהודים ומצבם של היהודים
הורע. בינתיים הופצה שמועה שהגרמנים יוציאו בקרוב הוראה להשמיד את כל היהודים...

ב-10 ביולי 1941 באו לעיירה שמונה אנשי גסטפו ונפגשו עם נציגי השלטונות במקום. כששאלו אותם אנשי
הגסטפו בדבר כוונותיהם לגבי היהודים, ענו נציגי השלטונות פה אחד שיש להשמיד את היהודים כולם. כשהגיעו
הגרמנים להשאיר משפחה אחת בכל מקצוע, ענה הנגר המקומי ברוניםל שלז'ינסקי: "יש לנו מספיק בעלי
מקצוע משלנו, אנחנו חייבים להשמיד את כל היהודים, אסור שאיש מהם יישאר בחיים". ראש העיר קרולאק
וכל השאר הסכימו עם דבריו. הוחלט לאסוף את כל היהודים במקום אחד ולשרפם. שלז'ינסקי מסר לשם כך את
האסם שלו שעמד בקרבת מקום. אחרי הפגישה הזאת החל הטבח.

חמושים בגרזנים, במקלות משובצים במסמרים וכן בכלי משחית ועינויים אחרים, גרשו החוליגנים המקומיים
את כל היהודים לרחובות. בתור קורבן ראשון לדחפיהם השטניים בחרו 75 יהודים מבין הצעירים והבריאים
ביותר וציוו עליהם להרים אנדרטה גדולה של לנין שהקימו הרוסים במרכז העיירה ולהעבירה ממקומה. זה
היה משא כבד מנשוא אך תחת מטר של מכות רצח נאלצו היהודים לבצע את המשימה. הם נצטוו לשיר
בעודם נושאים את האנדרטה, וכך עשו עד שהביאו אותה למקום המיועד. שם אולצו לחפור בור גדול ולהשליך
את האנדרטה לתוכו. אחר כך הוכו אותם היהודים למוות ונזרקו לאותו הבור... אי-אפשר לתאר את עוצמת
אכזריותם של החוליגנים וקשה למצוא לה אח ורע בתולדות ייסוריני. זקניהם של יהודים קשישים נשרפו
ותינוקות נרצחו על שדי אמם, אנשים הוכו מכות רצח והוכרחו לשיר ולרקוד. לבסוף ניגשו לעיקר - השריפה.
העיירה כולה הוקפה שומרים כדי שאיש לא יוכל לברוח. אחר כך ציוו על היהודים להסתדר בשורות, ארבעה
בשורה, ואת הרב, יהודי בן 90, ואת השוחט שמו בראש. שמו בידיהם דגל אדום והם נצטוו לשיר. הצעידו אותם
אל האסם במכות אכזריות. על ידי השער עמדו כמה חוליגנים שניגנו על כלי נגינה שונים מתוך ניסיון להשתיק
את צעקותיהם של הקורבנות האומללים. שותתים דם ופצועים נדחו היהודים אל תוך האסם. אחר כך שפכו
הפורעים בנדון על האסם והציתו אותו ופשטו על בתי היהודים בחיפוש אחר חולים וילדים. את החולים שמצאו
הביאו בעצמם אל האסם. ואילו את הילדים קשרו כמה יחד ברגליהם וסחבו אותם על גבם, ואז שמו אותם על
קלשונים והטילו אותם על הגחלים הלוהטות. אחרי השריפה התנפלו על הגופות שטרם הרקיבו, עקרו שיני זהב
והשחיתו בצורות שונות ונראות את הגופות".

ואף-על-פי שמדיווחו של וסרשטיין עולה בברור שהטבח ביהודי ידובנה היה אכזרי במיוחד, הרי קשה
לתפוס מיד את מלוא משמעותה של העדות הזאת. לכן אינני מופתע שעברו ארבע שנים מזמן מתן העדות
עד תחילת המשפט בלומז'ה. גם לי נדרשו ארבע שנים מזמן שגיליתי את עדותו של וסרשטיין במכון היהודי
ההיסטורי עד שהבנתי אותה ממש. רק בזמן הצפייה בחומר הגלם של הסרט התיעודי של אנגיישקה ארנולד
"איה אחי הבכור קין?" (ליתר דיוק, כשצפיתי בראיון המצולם עם בתו של בעל האסם שבו שרפו הפולנים
את יהודי ידובנה ביולי 1941), תפסתי מה קרה שם...

טבח יהודי ידובנה נמשך כל היום בשטח שלא היה גדול ממגרש ספורט. האסם שבו נשרפו אחר הצהריים
רוב הקורבנות היה במרחק זריקת אבן מן הכיכר שבמרכז העיירה. בית הקברות היהודי שבו נדקרו בסכנים,
הוכו באלות ונסקלו למוות קורבנות רבים היה מעבר לכביש. וכך כל מי ששהו בעיירה באותו היום וחושי
הראייה והריח והשמיעה שלהם היו תקינים, השתתפו ברצח יהודי ידובנה או היו עדים לו...

בידובנה טבחו פולנים רגילים ביהודים רגילים... הם היו אנשים בני כל הגילים ובעלי מקצועות שונים; לפעמים
משפחות שלמות, אבות ובנים שפעלו יחדיו. אפשר לומר שהיו אזרחים טובים שנענו לקריאה של הרשויות
והיהודים, למרבה זועמתם, ראו לנגד עיניהם פנים מוכרות - לא אנשים אלמונים במדים, ברגים קטנים במכונת
מלחמה, שליחים המבצעים פקודות, אלא את שכניהם שבחרו להרוג והיו מעורבים בפוגרום דמים - תליינים
מרצון... היהודים בידובנה נרצחו, כפי שידוע לנו וכפי שידעו תושבי ידובנה כל העת - בידי שכניהם...
באוגוסט 2000 הכריז המכון לזיכרון לאומי שהוקם זה מקרוב וניתנה לו סמכות להוציא כתב אישום במקרים
של "פשעים נגד העם הפולני", שתיפתח חקירה של הרצח בידובנה, ואם יימצאו משתתפים שעדיין חיים
ויכולים לעמוד לדין, הם יובאו למשפט.

כללו של דבר, אני מאמין שהגענו אל מפתנה של תקופה שבה הדור החדש, שגדל בפולין של חופש
דיבור וחירויות פוליטיות, מוכן להתמודד עם ההיסטוריה של יחסי יהודים-פולנים בזמן המלחמה ללא
כחל ושרק. ■

מתוך ספרו של יאן טומש גרוס "שכנים - השמדתה של הקהילה היהודית בידובנה שבפולין", הוצאת יד ושם, ידועות
אחרונות, ספרי חמד, 2001; תרגם מפולנית: יזי מיכאלוביץ'.

יאן טומש גרוס הוא חוקר פולני-אמריקני, המכהן כפרופסור למדע המדינה באוניברסיטת ניו יורק. הוא למד על הטבח בידובנה
מצפייה בסרט של אנגיישקה ארנולד, מקריאת עדותו של הניצול שמואל וסרשטיין ומחומרים נוספים שאסף ממשפטים
וארכיונים. לאחר "שכנים" הוציא לאור את הספרים THE GOLDEN HARVEST-1 FEAR, העוסקים ביחסי יהודים פולנים.

על הזיכרון והשיכחה ורדה פיש

יום קיץ, יולי 1941. עיירה פולנית טיפוסית במזרח פולין, לא רחוק מהכביש המוביל לעיר הבירה וורשה. בתים נמוכים, חלונות דרכם אפשר לצפות היטב בככר המרכזית ולידה הכנסיה הצופה על פני כל העיירה. לעין המתבוננת תפקיד חשוב בסיפור שלנו.

אותו יום קיץ פרצו השכנים הקתולים לבתי שכניהם היהודים, בזזו את רכושם, הוציאו אותם לרחוב ורצחו אותם לפני כל תושבי העיירה. את אלה שלא רצחו ברחוב, הטביעו במים, ואת הנשארים, הנשים, הילדים והטף, הובילו לאסם, נעלו את הדלתות והעלו אותם באש. 1600 יהודים. זה היה ביידובנה. ארועים דומים קרו באותו קיץ בעוד 24 עיירות פולניות במזרח פולין.

הפולנים ידעו על התוכניות של הגרמנים להשמיד את היהודים, ותוך סימפטיה גדולה לגרמנים החלו בצידי אחרי יהודים למטרות שוד, ביזה, אונס, ורצח. כותבי ההסטוריה הפולנית הגיבו בשתיקה מוחלטת. הם העדיפו שהארועים יימחקו מההסטוריה, כולל פוגרום יידובנה. העדויות נאספו על ידי מוסדות יהודיים מפיהם של עדים בודדים ששרדו. בדיווחים המקומיים של הצבא והמשטרה דווח על אי סדר, בטשטוש מוחלט של מה שקרה, "לא נורתה אפילו יריה אחת נגד בני אנוש" - כך דווח על פוגרום קילצה, שפרץ מאוחר יותר בקיץ 1946. "היו יהודים, והיו בני אדם."

שנאת הפולנים את היהודים היתה קיימת כבר לפני המלחמה, אבל שני העמים המשיכו לחיות זה בצד זה. מספר היהודים בפולין הגיע לשלושה מיליון. אבל בסופו של אותו קיץ, שנת 1941, היהודים פשוט נעלמו תוך נסיון מוצלח למחוק אותם מהזיכרון הפולני הלאומי. דו"ח של קצין צבא ממזרח פולין מדווח על העלמות היהודים. הוא חוקר את האכרים המקומיים ומהם הוא שומע שאת היהודים ניתן למצוא על קרקעית הערוצים העמוקים ובנחלים. מה גרם לרצח המוני יהודים ולמחיקתם מהזיכרון הלאומי הפולני?

היהודים נחשבו תמיד לזרים. מלבד המתבוללים שביניהם, הם נדחקו אל מחוץ ללאום הפולני. בהיררכיה החברתית - מימי הביניים החברה הפולנית נשארה חברה היררכית - מעמד היהודים היה זהה יותר למעמד האכרים הנחות ביותר, ההמון "השחור", שהיה חסר, על פי גירסת האינטליגנציה, את כל הערכים המקודשים במסורת הפולנית של NOBLESSE OBLIGE, ערכי מוסר, גבורה, הקרבה, והיגיינה! ההסטוריונים, שנמנו עם האינטליגנציה הפולנית, ראו ביהודים אובייקט של גיחוך חסר חשיבות, ותזכורת תמידית להזדהמות של העם, המייחס לעצמו ערכים נעלים. רצח היהודים על ידי שכניהם הפולנים לא התאים לנראטיב הגבורה, והדרך להפטר מרגשי האשמה היה למחוק את היהודים ולשכוח אותם.

70 שנה מאוחר יותר, יושב המחזאי הפולני בביתו וכותב מחזה על השכנים מיידובנה בשם "הכתה שלנו". האם זהו נסיון להתמודד עם העבר היהודי-פולני? האם זהו נסיון לצאת נגד השיכחה? האם זה כתב אשמה נגד בני עמו? האם זה נסיון לנקות את הזיכרון?

צ'סלב מילוש, המשורר הפולני זוכה פרס נובל, דיבר על כך שכתביה לנוכח הזוועה היא אקט בלתי מוסרי כי הוא נכתב על מוות מעמדה של מתבונן. ולא אחת מתלונן המשורר על כך שהמלה אינה יכולה להכיל אותה מציאות, להתמודד עם העבר הנורא הזה. וכשמדובר ביחסים בין הפולנים ליהודים מתנהלת בפנינו מעין פסיכומכיה (PSYCHOMACHIA) בין הזיכרון והשיכחה. בקצה האחד, הזיכרון קיים בזיקה ברורה למצפון, ובקצה השני, השיכחה מאיימת לא פחות כשהיא מונעת על ידי שנאה ורצון למחוק את האשמה.

את המצב הבלתי נסבל הזה מתאר צ'סלב מילוש בשיר יפהפה ובקלות בלתי נסבלת.

השיר מספר על הקרוסלה שנבנתה בכיכר קרסינסקי בוורשה צמוד לגטו היהודי, ממש לפני פרוץ המרד. כשהתחילה הלחימה בגטו לא חדלה הקרוסלה לפעול. המשורר שנקרה לכך עומד לצד הקרוסלה וצופה בזוגות אוהבים הנישאים לשממים לצלילי מוסיקה עליזה, כשהאפר והריח של הגופות והבתים העולים באש מתמזגים עם ההמונים העליזים. אותה חווייה של "יום ראשון וורשאי יפהפה", מעלה בזכרונו את קמפודיי-פיורי ברומא בשנת 1600, שם המון סקרני הקיף את הככר וצפה בשלווה כיצד מעלים על המוקד את ג'ורדנו ברוננו, המדען-הפילוסוף שיצא נגד הכנסיה. הם צופים איך הוא עולה בלהבות, וכבר הם שבים למסבאות, לגמוע את היין, כשהמראה ממחר לצלול לתוך השיכחה. ואותה "השיכחה שגוברת עוד בטרם

קמפו דיי-פיורי / צ'סלב מילוש

ברומא, בקמפו דיי-פיורי
סלים של לימון ושל זית,
על המרצפת נתזיין
ורסיסי פרחים.
תגרנים עורמים על שלחן
פרות ים ורדים,
אשכולות ענבים כהים
מכסים פלומת אפרסק.

כאן, בפכר הזאת
שפרו את ג'ורדנו ברוננו,
המלין שלח אש במוקד
בקרב המון סקרני.
ואף ששכח הלהבה
שוב נתמלאו מסבאות,
סלים של לימון ושל זית,
נשאו תגרנים על ראשם.

זכרתי את קמפו דיי-פיורי
בורשה ליד הסחרחרת
בערב אביב שלו,
לצלילי המוסיקה העליזה.
את מטחי הירי בגטו
עמעם הלחם העליו
והתנשא זוגות האוהבים
מעלה אל שמים שלווים.

לעתים נשא הרוח מן הבתים הבוערים
עפיפונים שחורים,
החגים בסחרחרת
את קרעיהם תפשו במעופם.
בדרך את שמלות הנערות
רוח זו מבתים בוערים,
צחקו המונים עליזים
ביום ראשון ורשאי יפהפה.

ג'ורדנו ברוננו (נולד ב-1548)
היה מדען, פילוסוף ואסטרונום
איטלקי. בשל דעותיו האשימה
אותו האינקוויזיציה בכפירה. ב-17
בפברואר 1600 הוא הועלה על
המוקד בקמפודיי-פיורי ("שדה
הפרחים") שברומא.

מוסר השכל מישוהו, אולי ילמד מכאן,
שהמון ורשאי או רומאי
סוחר, מבלה, אוהב
בקלפו על פני מוקדי היסורים.
אחר ילמד מכאן מוסר השכל
על חלופיות מעשי האדם,
על השכחה שגוברת
עוד בטרם כבתה הלהבה.

אולם אני אז הרהרתי
בבדידותם של האובדים
בקב, שבצללות ג'ורדנו ברוננו
על פיגומי המוקד,
לא נמצאה לו בשפת אנוש
מלה ולו רק אחת,
להפנותה אל האנושות,
אותה אנושות שגוברת.

הם כבר אצו לנמנע יין,
למכר כוכבי-ים לבנים,
סלים של לימון ושל זית
נשאו בהמולה עליזה.
והוא כבר רחק מהם,
כבר חלפו דורי-דורות,
והם חפו רק רגע
עד יעל בלהבה.

ואלה האובדים, הבודדים,
הנשפכים כבר מלב העולם,
שפתנו הפכה זרה להם
כשפת כוכב לכת קדמון,
עד הפל יתיה לאגדה
ואז מקץ שנים רבות
בקמפו דיי-פיורי חָדַש
מִרְד יצית דבר המשוחר.

וורשה, פסחא 1943

מתוך ספר שיריו של צ'סלב מילוש
(1911-2004) "זרח השמש ובא
השמש". תרגם מפולנית: דוד וינפלד;
הוצאת שוקן / הקיבוץ המאוחד - ספרי
סימן קריאה, תל-אביב, תשמ"א 1981

כבתה הלהבה" משאירה את המשורר חסר אונים. "לא נמצאה לו שפת אנוש / מלה ולו רק אחת, להפנותה אל האנושות, אותה אנושות שנותרת". המונים חולפים על פני מוקדי היסורים כאילו היינו כולנו חגים בקרוסלה, מבלי להעצר, למחות, למרוד. על זה יוצא כתב האשמה של המשורר.

אבל בעוד שהמלה אינה מסוגלת להתמודד עם מראות הזוועה, "שפתנו הפכה זרה להם / כשפת כוכב לכת קדמון", את אותה מציאות יכול הזיכרון עד יבוא המשורר ויצית מתוכו את שירת המרד.

"עד הכל יהיה לאגדה / ואז מקץ שנים רבות / בקמפודייפיוי חדש / מרד יצית דבר המשורר".

ובכדי להדגיש את כוחו הגואל של הזיכרון, חותם המשורר את השיר כך: "וורשה, פסחא 1943". בכך הוא פונה לזיכרון עמוק יותר המשותף לכלל האנושות, הוא צליבת המושיע, קבורתו, ותחייתו מחדש.

המחזאי של "הכתה שלנו" אינו כותב כהיסטוריון ואינו מנסה לשחזר את הפוגרום. את המחזה הוא מחלק ל-14 שעורים, וכך הוא בעצם מנתק אותו מהמציאות. כל שעור הוא עימות בין השכנים בתקופות שונות בחייהם, מילדות ועד זקנה ומוות. ולמרות שהעימותים מגיעים לאונס, רצח, והתעללות, המחזה איננו כתב אשמה. המחזה נוגע באמביוולנטיות הטרגית הקיימת בין שני העמים - היהודי והפולני, ביחסים הנעים בין אהבה לשנאה כשהאחד צומח מתוך השני, הקורבן הופך למתעלל, והמתעלל לקורבן.

המחזה מצייר בפנינו את השואה של שני העמים מזווית שלא הכרנו. המחזאי מנצל את הבמה הזאת גם כדי לבקר את הסכנה שבלאומנות, המביאה לשנאת הזר, לאלימות ולאנטישמיות, ואת הצביעות בחברה הפולנית, המקדשת ערכים של גבורה, פטריוטיות, הקרבה ואידאליזם.

בתום מעשי הזוועה בן הכתה, זיגמונט, מזמין את חבריו לצאת העירה, וכמו ההמון בשירו של צ'סלב מילוש, הם חוזרים לגמוע יין. את דורה, היהודיה, מחזיר לכתה, לא הרצון לשכוח ולמחוק, אלא הזיכרון של מה שארע.

הזיכרון לא נותן לאמביוולנטיות להישכח ומעצים בכך את הטרגדיה הקיימת בקשר הבינארי הזה בין הפולני ליהודי. כותב על כך אורי צבי גרינברג בשירו *ההכרת*: "מוכרחים היינו לשנוא גם את אשר אהבנו. אהבנו היער, הנחל, הבאר והטחנה, אהבנו שלכת, הדגה, הדלי והחלה, ובחשאי-חשאי אהבנו גם צליל פעמוניהם ואף את השקצים הקטנים ושערם הלבנון". ■

ד"ר ורדה פיש, דרמטורגית ההצגה

אנחנו מידוובנה

קטעי שיחות שהתנהלו בין אנה ביקונט, עיתונאית ומחברת הספר "אנחנו מידוובנה" לבין מירי פז, עורכת הספר "החשבון הפולני", בנובמבר 2004

לפני שביקרתי בידוובנה לא שיערתי איזו אנטישמיות יש בארצי. הביקור הראשון שם גרם לי הלם. העיירה הייתה מוצפת, פשוטו כמשמעו, בעלוני שטנה אנטישמיים מבהילים, שבכמותם עוד לא נתקלתי, והרי בפולין אין מחסור ב'ספרות' אנטישמית...

ההלם לא שכך אחרי הביקור הראשון. ההלם השני שלי היה הפחד. תושבי העיירה פחדו לדבר עם זר, פחדו אפילו לדבר זה עם זה. הם פחדו מן השכנים, מן הכמרים, מרשויות העיר. קשר של שתיקה מבוהלת אפף את הטבח שהיה בעיר לפני שישים שנה. מי שהעזו לדבר על הטבח או 'רק' לא הכחישו את קיומו, נידונו להתקפות מצד שכניהם, להצקות התושבים, לאובדן פרנסה. וזה קורה עכשיו, בראשית המאה ה-21.

כדי להתגבר על ההלם ועל הבהלה שלי, הייתי חייבת לכתוב ולתעד כל פרט כדי להאמין ששמעתי את הדברים וראיתי אותם כמו עיני...

תושבי העיירה חשדניים כלפי. בהתחלה הם מסרבים לדבר אתי. הכי קשה לי עם אלה שיודעים ושותקים. אחר כך אני לומדת איך ומתי לדבר איתם. בכל פעם שאני מגיעה לידוובנה אני מחנה את המכונית במקום מרוחק, כדי לא לסכן איש. אנשים נפגשים אתי רק בשעות הלילה בדיירותיהם, שהושכחו ככוונה כדי לא

לעורר את חשדנותן של עיניים בולשות. משהו בחומת השתיקה של המרואיינים שלי מתחיל להיסדק. הם נותנים בי אמן.

לא, אני לא חוששת לנסוע לידוובנה בגפי. לא תוקפים אותי כאן ולא מגדפים. האם משום שכבר חשפתי את עצמי כיהודייה? 'הסרתי את המסיכה' כמו שאומרים בפולין? כן, גם בימינו יש להבחנה הזאת משמעות בפולין. לא כל כך אוהבים כאן יהודים 'מאחורי מסכות', כלומר, כאלה שאינם מספרים שהם יהודים. אבל מרגע ש'הסרתי את המסכה' והצהרתי על יהדותי, כנראה סולחים לי עליה. אגב, התוודעתי ליהדותי בשלב מאוחר יחסית בחיי. רק בגיל 33 נודע לי שאני יהודייה. קרוב משפחה סיפר לי בלי כוונה מיוחדת. הוא לא שער שאני לא יודעת. אמא אף פעם לא אמרה לנו. אני משערת שפחדה לספר, אולי חששה שזה יעיב על עתידי כאן... בכל ביקור בידוובנה אני מרגישה יותר יהודייה. אחרי שרכשתי את אמן התושבים, אני נכנסת לכל בית. אין בית בידוובנה שלא נכנסתי אליו.

אני מנסה לפצח את מניעי השנאה ועוצמתה. אין מנוס מלהגדירה כפתולוגיה של הנפש הפולנית. לא מכבר השתתפתי בכנס פסיכואנליטיקאים שבו תוארה האנטישמיות כמחלה של הנפש הפולנית - טראומה לא מעובדת, לא פתורה, ששורשיה נעוצים בשנאה עצמית, בחרדות מחריפות לנוכח ההזדהמות. הרי אנשים חיים כאן על אדמה ספוגה בדם, מתגוררים בבתיים של הנרצחים, מחזיקים בכסיהם של הנעדרים היהודים - ולא מדברים על זה. הרי לא יתכן שכל זה לא ישאיר עקבות של ריקבון בנשמה. דבר לא השתנה בידוובנה מאז שנות ה-30 וה-40 של המאה שעברה. זו אותה שנאה חשוכה, אלא שעכשיו אין שם יהודים. רק יהודייה אחת מתגוררת בידוובנה, שמרוב אימה איננה מדברת כלל.

רצית שאכתוב לך מאמר מיוחד לקובץ העברי שאת עורכת. אני מנסה לעמוד בהבטחה וכושלת. אני לא יכולה לכתוב על יחסם של הפולנים ליהודים, כפי שהבטחתי לך, ולא רק מפאת חוסר זמן. למען האמת נוכחתי לדעת שהתובנות שלי בעניין יחסם של פולנים ליהודים, מרות מדי. אין בכוחי לרכך את המילים. אני מודעת לכך שזו תגובת 'פוסט ידוובנה' שלי; אני עצמי מבוהלת מן האובססיה שאחזה בי ועדיין אינה מרפה ממני. סלחי לי.

- - - - -

אנה ביקונט פרסמה בשנת 2000 שורת כתבות ותחקירים על הטבח בידוובנה. אולם כשרצתה כתובת נוספות בנושא, נבלמה על ידי וטו של עורך העיתון אדם מיכניק. לפיכך נטלה חופשה ללא תשלום מעיתונה כדי לכתוב את ספרה "אנחנו מידוובנה". ביקונט לא הסתפקה באיסוף נתונים ובתיעוד; היא הלכה אל הניצולים ואל העדים בפולין ומחוץ לפולין ורשמה את סיפור חייהם. היא גם התחקתה אחרי עקבותיהם של הרוצחים והפושעים ושוחחה עם תושבי ידוובנה היום, כמו ביקשה לעמת עבר עם הווה.

"אנחנו מידוובנה" קצר שבחים רבים והיה מועמד לפרס הספרות היוקרתי NIKE ב-2005. ■

מתוך הספר "החשבון הפולני", מבחר מאמרים בעריכת מירי פז ובתרגומה, הוצאת הקיבוץ המאוחד, בסיוע המכון הפולני בתל-אביב, 2007

אשמה קולקטיבית ראיון עם המחזאי

"הכתה שלנו" הוא סיפור אודות חבורת תלמידים בבית ספר, פולנים ויהודים, מ-1925 ועד ימינו אלה. כשהם גדלים החברות הילדותית מסתיימת. המלחמה פורצת, כוחות פולשים אל תוך העיירה. קודם הסובייטים אחר כך הנאצים. האנטישמיות לובשת פנים של מעשי רצח אונס ביזה ושוד. השיא הוא פוגרום רחני ביהודי העיירה. רק מעטים מחליטים לסייע ליהודים, רק מעטים מצליחים להימלט. האלימות אינה מסתיימת בתום המלחמה - אז מתחילה התחשבות עם העבר. בסופו של דבר רוב הדמויות מצליחות איכשהו להתפשר עם המציאות, אם בפולניה, בישראל או באמריקה.

"הכתה שלנו" הוא סיפור מזעזע על יחסים סבוכים בין פולנים ויהודים במאה העשרים, אשמה קולקטיבית, אמיתות שאיש אינו מעוניין בהן, והיסטוריה שאי אפשר לשפוט אותה, לשנות אותה או להסביר אותה.

- - - - -

המקרה שארע בידובנה תואר בפרטים על ידי היסטוריונים ועיתונאים. למה בנוסף הוא זקוק גם למחזה? לספרות, ובעיקר לתיאטרון, יש מטרות אחרות מאשר לטפל באמת היסטורית או קרימינלית. במחזה "הכתה שלנו" שמתרחש בידובנה - המילה 'משי' בפולנית היא JEDWAB (ידוואב), כלומר המשמעות של שם העיירה הוא נגזרת של המילה משי. שם העיירה שבה נטוע הסיפור עולה במחזה רק בהקשר לצעיף שכורך על צוארו המפקד הנאצי, ומאוחר יותר על ידי אחת הדמויות שמנסה לחקות אותו... אני לא עוסק בארועים היסטוריים, למרות שאני שואב את החומרים שלי ממקורות עיתונאיים, משפטיים ואקדמיים. מטרת העיקרית היא לשאול: למה מה שארע בקיץ של 1941, לא רק בידובנה או בראדזילוב (ובאופנים שונים בעשרות עיירות פולניות), מענה אותי כל כך? המצוקה שלי ביחס לנושא היא הדבר שאני רוצה לחלוק עם הקוראים או הצופים בהצגה.

במחזה שלך אנחנו רואים מעשי גבורה ומעשים שפלים משני הצדדים, הפולנים והיהודים. יש פולנים אנטישמים ורוצחים אבל יש גם יהודי תאב־נקמה, איש המשטרה החשאית. האם ניסית לעשות את הטעונים ההסטוריים שקולים, לכתוב מחזה שהוא פוליטיקלי קורקט?

אני לא מתייחס אל מחזה כאל מתכון. הוא לא אמור להיות טעים. לא התכוונתי להיות אובייקטיבי וגם לא לרצות אף אחד במושגים עיתונאיים. אני מנסה לחשוף את המכניזם של טרגדיה שהשפיעה על אנשים שבזמן ובמקום מסויים מצאו עצמם בצומת של צירוף מקרים ייחודי, המורכב מיחסים חברתיים ופסיכולוגיים, בתחומי ההיסטוריה האידאולוגיה והדת. אני מנסה לתהות על המצב האנושי בתוך צירוף המקרים הזה, שהולך לפשע, לנקמה ולסבל. "עין תחת עין" לא מסביר את כל מה שמנחם עושה כאיש המשטרה החשאית.

ההרג, הסגרת האשה שהצילה אותה, השנאה העצמית שלו, לא מסבירים את הפחד, את רגשות האשמה. בדיוק כפי שהאנטישמיות של הדמויות האחרות - אם במונח הגזעני או הדתי - לא מסבירה אונס, או שריפת אנשים חיים, או טבח. והתאוה להשתלט על הנכסים של הקורבנות אינה מספיקה. בשביל התובע - כן. גם בשביל השופט. אבל להם יש שדה שיפוט מצומצם. למי שכותב אין. מחזאי חייב לשאול למה זה קרה? למה הדברים הסתיימו כפי שהסתיימו? במי האשם?

האם אתה מאמין בעצמאות השיפוט המוסרי של אנשים, או שהם נופלים קורבן לנסיבות ההיסטוריות, החברתיות, והפסיכולוגיות?

אחד אינו קיים בלי השני. הבחירה מחוברת לצורך, הגורל לחופש. בתוך ניגוד זה נמצא המסתורין של הקיום. זה בולט בעיקר בתיאטרון מפני שהתיאטרון נוצר כדי לאפשר לאנשים לדבר על מהות החופש ומשמעות הגורל. שחקן עושה צעד על הבמה, וזו החלטה שלו. אבל ברגע שאנחנו שואלים למה הוא עושה את הצעד הזה? מנין הוא בא? לאן הוא הולך? עלינו להגיע לאיזו שהיא הכרעה ולהשיב על כך.

"הכתה שלנו" שואל שאלות על חופש וגורל שכל צופה באולם, המזדהה באיזו שהיא דרך עם כל אחת מהדמויות, חייב לענות על כך, או לפחות לנסות לשער מה היה הוא עצמו עושה אילו נמצא באותו מצב. אני לא מתכוון לעזור להם. להיפך, אני אשתדל שהתשובה תהיה קשה ומורכבת עד כמה שאפשר...

אני לא מאמין במצפון נקי. אני מאמין בכאב, בסבל, ובבניה מושקעת של מודעות עצמית; בדרמה, בארכיטקטורה, ברפואה. לא בתחום האידאולוגיות שרוצות לתת בידינו נשק להשפיל ולנדות אחרים.

איפה מתחיל הסיפור של "ידובנה"?

אני לא יודע איפה הוא מתחיל. אני יודע איפה הוא לא נגמר. ■

מתוך ראיון של המחזאי טדאוש סלובודז'אנק עם יוליוס קורקיביץ' עבור העיתון "נאזטה ויבורצה"

חשבון הנפש הפולני והמבט היהודי דניאל בלטמן

מאז הופיע בפולין הספר "שכנים" מאת יאן תומש גרוס, היסטוריון וסוציולוג מאוניברסיטת ניו יורק, הוויכוח הציבורי סביבו אינו יורד מסדר היום. סיפורו של הפוגרום שביצעו התושבים הפולנים של העיירה ידובנה בשכניהם היהודים ב-10 ביולי 1941, עורר בחריפות את הדיון בסוגיות הנוגעות ליחסי

פולנים ויהודים בתקופת השואה, לפנייה ואחריה; הוא העמיד שוב לדיון את שאלת מאפייניה של האנטישמיות הפולנית ואת עניין מעורבותה בתוצאות הרצחנות הנאצית. הוא העמיק את העיסוק בסוגיית שיתוף הפעולה של היהודים עם המשטר הסובייטי שתקף את פולין וסיפח שטחים מאדמתה ב-1939 ובעניין התפקיד שמילאו יהודים בכינון המנגנון הסטליניסטי בפולין לאחר המלחמה. הוא חולל בפולין שיח ציבורי רחב על ההיסטוריה הפולנית במלחמת העולם השנייה, שהפך לחשבון נפש יחיד במינו שעורכת אומה עם עברה.

ידובנה (JEDWABNE) היא עיירה הסמוכה לביאליסטוק בבילורוסיה המערבית, שבה חיו ערב המלחמה כ-2,500 תושבים, כ-1,600 מהם יהודים. הגרמנים נכנסו אליה לראשונה בספטמבר 1939 כמו אל שטחים אחרים במזרח פולין. אירועים מיוחדים לא התרחשו במקום בזמן הקצר שהחזיקו בו הגרמנים, שהעבירוהו לאחר כמה שבועות לידי הסובייטים על פי ההסכמים המדיניים שנחתמו בין המדינות ערב המלחמה. החיים בידובנה בשנים 1939-1941 בשנות השלטון הסובייטי, כפי שמתוארים בספרו של גרוס ובספר הזיכרון שפרסמו שרידי הקהילה בישראל ובארצות הברית ב-1980, לא התנהלו באופן שונה מאשר במקומות קטנים אחרים בשטחים שסיפחה ברית המועצות. הגרמנים כבשו את המקום ב-23 ביוני 1941, וכפי שאירע במקומות אחרים, התחוללו בראשית הכיבוש הגרמני בשטחי ברית המועצות מעשי התעללות ופגיעה באוכלוסייה היהודית. השתתפו בהם בני לאומים שונים - ליטאים, לטבים, אסטונים, בילורוסים, אוקראינים ורוסים - בהתאם לנסיבות שיצר הכיבוש הגרמני. בידובנה השתתפה בהם האוכלוסייה הפולנית. מה שהתרחש בשבועיים הבאים הוא היום סלע מחלוקת עיקרי בין החוקרים. האם הגרמנים הם שדחפו מאחור את טבח היהודים? האם היו אלה משתפי פעולה שבאו מבחוץ שעוררו פרובוקציה? האם פורעי חוק וחוליגנים מכפרי הסיבה שחמדו את הרכוש היהודי עמדו מאחורי האירועים?...

ב-1966 כתב עליהם בזירות חמקמקה חוקר של המכון ההיסטורי היהודי, שמעון דטנר, שנמנע מלהציג את כל התמונה; הוא קבע כי יהודי ידובנה מצאו את מותם בפוגרום שנערך בעיירה, ולא הכריע נחרצות מי היה אחראי לטבח הזה. המציאות הפוליטית בפולין והבעייתיות שבכתיבת תולדות יהודי פולין בשואה בשנות המשטר הקומוניסטי מנעו פרסום מלא ומתועד של האירועים. אבל גם היסטוריונים מחוץ לפולין, בישראל או בארצות הברית, לא הקדישו לאירוע תשומת לב מיוחדת. הטרגדיה של יהודי ידובנה קופלה וכונסה אל תוך הסיפור הגדול של השמדת יהודי פולין...

כמה כותבים בפולין ומחוצה לה חזרו והעלו, בניסיון להסביר את הרקע לרצח, את הטענה שהיהודים שיתפו פעולה עם השלטון הסובייטי שהתבסס באזור. היהודים קיבלו בזרי פרחים את הצבא האדום שפלש לפולין בספטמבר 1939 הם הסגירו פטריוטים פולנים לנקו"ד, הם תפסו עמדות בכירות בממשל. גרוס עצמו, שחקר לא מעט את המתרחש בשטחים המזרחיים של פולין בתקופת הכיבוש הסובייטי עוד לפני ספרו הנוכחי, שולל את הטענה הזו מכול וכול. לא משום שלא היו מקרים כאלה - היו גם היו. גרוס גם מסכים כי לדימוי היודו-קומוניסט, שהיה מקובע עמוק בתודעת החברה הפולנית הרבה לפני פרוץ מלחמת העולם השנייה, היה פוטנציאל לטנטי של אלימות, והוא היה קיים ב-1941 כמו גם לאחר המלחמה. אבל כל זה היה שולי במערכת היחסים בין יהודים ולא יהודים בידובנה... בזיכרון הלאומי הפולני הלכה והתקבעה תודעת היהודי כמשתף פעולה עם האויב הגדול שפלש מן המזרח. אחד ההיסטוריונים הפולנים קבע כי האירועים בידובנה אינם התפרצות פשוטה של אלימות אנטי-יהודית אלא פעולת תגמול פוליטית, מובנת, אף שאינה מוצדקת מכול וכול. כלומר, לא אנטישמיות, לא התפרקות ערכי יסוד אנושיים, לא חמדנות כלפי הרכוש היהודי הם המניעים לרצח. זו הייתה פעולה בעלת הקשר פוליטי...

חוקרים לא מעטים העלו סימני שאלה אחרים לגבי תקפות קביעותיו של גרוס ומסקנותיו. בין השאר הקשו האם גרוס אכן הפך כל אבן ארכיונית לפני שקבע ד־משמעית כי האחריות הבלעדית לטבח בידובנה היא

של האוכלוסייה המקומית. אחרים ערערו על הקביעה כי כמחצית מאוכלוסיית הגברים בידובנה השתתפה ברצח. המספר שאליו מגיע גרוס מבוסס על חקירות שערכו חוקרי משטרת ביטחון הפנים הפולנית לאחר המלחמה. האם אפשר לקבל מספרים אלה כמהימנים? ביקורת נמתחה על גרוס על כי היה סלקטיבי בבחירת העדויות, ולא הביא את אלה המלמדות על שיתוף הפעולה של היהודים עם הסובייטים. עוד טענו נגדו כי חיפש מחקר סנסציוני ואגרסיבי, והביא את ריחה של פולין בעולם...

העיתונאי היהודי הוותיק קונסטנטי גברט קבע כי ספרו של גרוס חיוני לפולנים בדיוק כמו הספרים הרבים העוסקים בסבלם של הפולנים בתקופת הכיבוש ובפשעים שחוללו נגדם הנאצים. רק בעזרת הספרים האלה תוכל האומה הפולנית לדעת היכן נעשה לה עוול והיכן גרמה עוול לאחרים. דברים אלה מייצגים את הקו המוביל כיום בשיח הציבורי בפולין בעניין ידובנה: דיון מעמיק וחסר פניות, תוך התמודדות כואבת עם המשמעות של האירועים...

הדיון הנוכחי בפולין הוא המעמיק ביותר שעושה החברה הפולנית בתקופה שלאחר נפילת המשטר הקומוניסטי עם שאלת יחסה ליהודים בתקופת המלחמה ועם דימויה העצמי כקורבן של שתי דיקטטורות רצחניות - ההיטלריזם והסטליניזם. אבל הקושי להתמודד עם פרשת ידובנה נעוץ לא רק בעובדה שבמשך מאות שנים עוצב הזיכרון הלאומי הפולני על ידי דימוי האומה הפולנית כקורבן. במלחמת העולם השנייה היא הותקפה על ידי שתי מעצמות, כשלושה מיליונים מבניה נרצחו במחנות ריכוז ובמחנות לעבודות כפייה בפולין או בגרמניה, והמדינה נשדדה ונהרסה כליל בשנות הכיבוש הגרמני. פולין, בת ברית נאמנה למערב הלוחם בנאציזם, הופקרה להשתלטות סובייטית במסגרת ההסדרים שנקבעו בוועידת ילטה. כיצד יכול הקורבן האולטימטיבי של הציניות והרשעות להיות רודף רצחני? האם קורבן יכול גם להתגלגל ולהיות רוצח? את חשבון הנפש הזה עושה החברה הפולנית כיום בכאב רב, יותר מכל חברה אחרת במזרח אירופה. ■

מתוך מאמרו של דניאל בלטמן, "הם היו פולנים רגילים?", שהופיע במקור בכתב העת "יד ושם - קובץ מחקרים", תשס"ב, הוצאת יד ושם

יהדות פולין

יהדות פולין, הקיבוץ היהודי הגדול ביותר באירופה עד השואה, מנה

בשיאו למעלה משלושה וחצי מיליון נפש. למן המאה ה-13 ועד המאה ה-20 היה זה הריכוז היהודי הגדול בעולם, שהתאפיין בארגונו הקהילתי המשוכלל והצטיין בפעילות רוחנית ותרבותית פורה ביותר. במהלך המאה ה-16 התהווה בפולין המרכז התורני הדומיננטי ונוסדו בה שני ארגונים קהילתיים חשובים: "ועד ארבע הארצות" של פולין, ו"ועד מדינות ליטא".

באמצע המאה ה-18 צמחה בקרב יהדות פולין תנועת החסידות, ובמקביל לה התפתחה תנועת המתנגדים, שני זרמים מתחרים ורבי השפעה שהעמידו מתוכם רבנים שהתקבלו כגדולי תורה בעולם היהודי כולו. למן המאה ה-19 ידעה פולין פריחה של תרבות יהודית פולנית במסגרת תנועת ההשכלה, והתגבשות של אורתודוקסיה פעילה בקירבה של החברה המסורתית. מסוף המאה ה-19 ועד אמצע המאה ה-20, פעלה בפולין מפלגת הבונד - מפלגה יהודית סוציאליסטית שהתחרתה בתנועות הציוניות. פולין היתה אחד ממרכזי התנועה הציונית לזרמיה השונים, ואמנם, לציונים מקרב יהדות פולין היה תפקיד מרכזי בהנהגת הישוב היהודי בארץ ישראל. רוב יהודי פולין ששרדו מן השואה ושבו אליה לאחר מלחמת העולם השנייה, נאלצו לנטוש אותה בגלל רדיפות המשטר הקומוניסטי.

המפגשים הראשונים בין פולנים ויהודים התרחשו במאה התשיעית לספירה, כאשר סוחרים יהודים עברו בפולין בדרכם לרוסיה או לאירופה המערבית. בעת מסע הצלב הראשון, 1098, מצאו יהודים מקלט בפולין. בתחילת המאה ה-12 הצהיר המלך בולסלב ה-3 כי יטיל עונשים כבדים על כל מי שיפגע ביהודי. המלך קאזימיז' ה-3, "הגדול", עודד את השתרשותן של קהילות יהודיות בפולין, ולשם כך אף הרחיב את הזכויות שניתנו להם. בחצרו של ולדיסלב ה-2 יאגלו (1386-1434), בלטו אנשי עסקים יהודים. בסוף המאה ה-15 היו בפולין-ליטא כ-20-30 אלף יהודים. מעמדם החוקי התבסס על כתבי זכויות שהקנו להם הגנה כ"יהודי חסות" בתור מלווי כספים ו"משרתי לשכת המלך". במקביל התבלטו גם סוחרים יהודים ואנשי

עסקים עצמאיים. פעילותם הענפה של היהודים לא התקבלה באהדה על ידי המנהיגות הפולנית, שביקשה לרסן את העוצמה הכלכלית שהשיגו היהודים. אולם למרות הגזרות וההגבלות, למרות השנאה, היו כל המעמדות בפולין זקוקים ליוזמה היהודית בכל התחומים. אפילו יוזמי המהלכים נגד היהודים הבינו כי יהיה בלתי אפשרי להפעיל את המשק בלעדיהם.

קהילת יהודי פולין התפשטה כמעט בכל רחבי הארץ, ויהודים הפכו לחלק משמעותי מן האוכלוסייה ברוב העיירות והכפרים. בעלי האחוזות, בני האצולה הבכירה שרצו להתגורר במרכזי התרבות וההנהגה המדינית, חתמו על הסכמים עם יהודים שחכרו מהם את האחוזות וניהלו אותן עבורם. הבולטים באנשי העסקים היהודים, "הגבירים", הגיעו למעין מעמד של אצולה מקומית.

שנאת היהודים הגיעה לביטוייה הקיצוני ביותר בגזרות ת"ח ות"ט (1648) בפוגרומים שערכו הקוזקים האוקראינים בהנהגתו של בוגדן חמלניצקי, בשיתוף עם הפולנים. הפורעים רצחו 100 אלף יהודים, אנסו אלפי נשים, בזזו רכוש רב, השמידו ספרי תורה ואביזרי פולחן והחריבו 300 קהילות. עוד גל פרעות בוצע ב-1654, כאשר צבא רוסיה והקוזקים יצאו למסע כיבוש במערב. התושבים הפולנים הבטיחו לכובשים כי יגרשו את היהודים ויחרימו את רכושם.

באמצע המחצית השנייה של המאה ה-16 היוו היהודים בקושי שלושה אחוזים מ-10 מיליון תושבים. בגלל חשיבותם הכלכלית נפרץ האיסור על ישיבתם בערים ואט אט, בתוך כ-100 שנים, הכפילה האוכלוסייה היהודית את גודלה ואף יותר מכך. בסוף המאה ה-18 נמנו בה כ-900 אלף איש. יהודים רבים חזרו לחזור אחוזות ולנהל את עבודת התושבים הנוצרים. גם בערים הגדולות חזרו היהודים לבלוט. הם עסקו במרבית ענפי המלאכה והמסחר, בעיקר בייבוא ובייצוא, והוכיחו הצלחות עסקיות גדולות.

שלוש החלוקות של פולין בשלהי המאה ה-18 חילקו גם את יהדות פולין לשלוש קבוצות: החלק הארי חי במסגרת האימפריה הרוסית, מיעוט עבר לשליטתה של פרוסיה, וריכוז גדול של יהודים עבר לשליטת האימפריה האוסטרו-הונגרית. עם הסיפוח לאוסטריה חל שינוי במעמדם של היהודים שהיו שייכים עד אז לאצילים. המסים היו אמורים מעתה לעבור הישר לקיסרות, וכך נגרע מן האצילים מקור הכנסה רציני שהם שאפו להמשיך וליהנות ממנו בדרכים חלופיות. השלטון הרוסי היה סובלני פחות ביחס ליהודים - הצארית יקתרינה הגדולה יצרה ב-1791 את "תחום המושב" באזורי השוליים המערביים של האימפריה, ורק בו הותר ליהודים לחיות ולפעול. חלוקת פולין, שבעטייה היו היהודים כפופים למשטרים אבסולוטיים אשר הפעילו חוקים בלי לשעות לשתדלנות ולקשרים אישיים, הרעה את מצבם.

התעוררות האנטישמיות בפרובליקה השנייה התרחשה בעקבות עליית הלאומיות הפולנית. גרבסקי, ראש הממשלה ושר האוצר בראשית שנות העשרים של המאה ה-20, הטיל מסים על הסוחרים היהודים והצר את צעדיהם. כ"כ נחסמה הדרך בפני מי שביקשו לקבל משרה ממשלתית ונקבע נומרוס קלאוזוס בלתי רשמי, שהגביל את מספר היהודים באוניברסיטאות. גורמים אלה הביאו לעזיבתם של רבים את פולין, בין אם לאמריקה או לארץ-ישראל (העלייה הרביעית שכונתה גם "עליית גרבסקי").

בתקופת שלטונו של יוזף פילסודסקי, 1926-1935, שופרו אמנם תנאי היהודים, אך האווירה הכללית היתה בלתי אוהדת. צרוף של מספר נסיבות, וביניהן השפל הכלכלי הגדול, ציין מפנה לרעה ביחסם של השלטונות הפולניים אל האוכלוסייה היהודית. לאחר מותו של פילסודסקי הונהג בפולין שלטון נשיאותי, כמעט דיקטטורי, שהתאפיין ביחס שלילי למיעוטים בכלל וליהודים בפרט. רבות מן המשרות הממשלתיות היו חסומות בפניהם, ובשנת 1937 הגבילו האיגודים המקצועיים של הרופאים ועורכי הדין את ההצטרפות לארגוניהם לפולנים נוצרים בלבד. לכל זה נלוו גזירות כלכליות, הלאמת ענפים שונים במשק ועוינות הציבור הפולני, שבאה לידי ביטוי גם באלימות פיזית: התחוללו מאות תקריות בהן הוכו, נשדדו ונרצחו יהודים, חנויות יהודיות נבזזו, חרם כלכלי הוטל על עסקיהם; כל אלה צמצמו את רמת החיים של היהודים בפולין שהגיעה לשפל הגדול ביותר בעולם היהודי. ערב מלחמת העולם השנייה היתה הקהילה היהודית פעלתנית ביותר בענייניה הפנימיים אך ענייה מאד וממודרת מהחברה הסובבת. ■

עפ"י "אנציקלופדיה של YNET, ויקיפדיה - האנציקלופדיה החופשית ומקורות נוספים

דימוי עצמי של קורבן נצחי דוד אנגל

מאז נמחקה המדינה הפולנית מן המפה הפוליטית של אירופה

בסוף המאה ה-18 טיפח העם הפולני דימוי עצמי של קורבן נצחי הנתון לחמסנותם של שכניו מזרח ומערב. על פי המיתוס הלאומי, העלתה האומה הפולנית על נס את הערכים האנושיים הנשגבים ביותר של חופש, דמוקרטיה ואחוות העמים. ילדים פולנים לומדים משחר ילדותם שבמלה"ע 2 באה המסורת הזאת לידי ביטוי עילאי, בשעה שהעם הפולני סרב כולו כאיש אחד לשתף פעולה עם הנאצים בכל צורה שהיא והקים תנועת התנגדות צבאית ואזרחית לתפארת, שתרמה תרומה נכבדה לניצחונם של כוחות האור והטוב. ולא זו בלבד אלא שעמידתה העיקשת של פולין מול הלחץ הגרמני ערב המלחמה ובמהלכה משמשת ראיה חותכת לנכונותו של העם להקריב את עצמו לעולם על מזבח הצדק למען חירותה של האנושות כולה. הנכונות הזאת אף נגזרת מן הייעוד ההיסטורי של האומה הפולנית להביא גאולה לעולם. ברם הרצח השיטתי של יהודי פולין בשנים 1941-1944, על אף שתוכנן בידי הכובש הגרמני, בוצע לעיני הציבור הפולני, שרובו פנה עורף לנאקת הנרצחים. סיפור השואה חותר אפוא מאליו תחת יסודות התדמית הלאומית העצמאית. ב-1996 עמדו שני סוציולוגים פולנים, אירנאוש קז'מינסקי ואוהו קוז'מינסקה-פריילק, על ההשלכות הפסיכו-סוציאליות של הפגיעה הזאת:

"הבעייה עם השואה נובעת בין השאר מכך, שרישומה מתנגש בדימוי המורשש של 'הפולניות'. מאורעות מלחמת העולם השנייה לא איששו את המיתוס של העם הפולני כעם נבחר שקורבנותיו וסבלותיו חיוניים לגאולתם של אחרים. ואף-על-פי שהפולנים בעצמם התנסו באכזריותם של הכובשים, הם היו עדים לפשע שלא היה לו אח ורע בתולדות המין האנושי, פשע שעוללו הנאצים ליהודים. ועם זאת, תגובתם האדישה של רוב הפולנים לגורלם של היהודים עמדה בסתירה לאידאל המקובל על הכל של המאבק 'למען חירותנו וחירותכם'. ואף על פי שההיסטוריונים תמימי דעים שהציבור הפולני לא יכול היה לעצור את הפשע, הרי בכל זאת הוא היה עלול לעורר רגשי אשם תת-הכרתיים." ■

מתוך מאמרו של דוד אנגל הכלול במהדורה העברית של ספרו של יאן טומש גרוס "שכנים" (ראה לעיל)

משעמם בלי היהודים מירי פז

... המשורר צ'סלב מילוש השכיל לאבחן את אופיו המורכב,

הרצוף סתירות גם היום, של יחס הפולנים ליהודים. מצד אחד האנטטישמיות הפולנית היא כוח חיים ממשי: תנועות פוליטיות וכתבי עת מסויימים שאבו ממנה את הציוד לקיומם, שהרי אין נוחה וזמינה ממנה לצרכים דמגוגיים ו"בלעדיה היה משתרר ריק מוחלט". מצד שני, אי אפשר, לעזאזל, בלי יהודים. שהרי בתחומים אחדים הם ממלאים את הריק המוחלט. "שום קברט לא יכול היה להתקיים בלי בדיחות יהודיות ובלי ההומור היהודי הארסי והמקאברי שהיה נפוץ בכמה ערים", כותב מילוש. "ההומור היהודי העממי טבע את חותמו המובהק במיוחד בווארשה". סימביוזה כזאת לא אפשרה אדישות ויצרה, בקוטב השני שלה, תופעות פילושמיות...

מודעות יתר ליהודים, שהפולנים הצטיינו בה, הייתה כנראה עוד נדבך בסימביוזה הפכפכה ובוגדנית מבחינת היהודים. שיתוף וחיוך היו בלתי נמנעים כאשר היהודים היו כ-30 עד 70 אחוז מן האוכלוסיה בערים. רבות נכתב על החותם שטבעו יהודים בתחומי הכלכלה, המסחר המדע והתרבות בפולין, ובמיוחד בספרות. אולם אלה המתהדרים בתפקיד הבולט שמילאו היהודים בתרבות הפולנית, מתעלמים מן העובדה שתרומתם החשובה של יוליאן טובים, אנתוני סלונמיסקי ורבים טובים אחרים לספרות הפולנית, לא היתה מתקבלת, ואולי אף לא היתה באה לעולם, אלמלא בחרו להיות, או נאלצו להיות - קודם כל - פולנים. "מדוע לא יכלו, פשוט, להיות יהודים?" שואל רטורית החוקר ומבקר הספרות יאן בלונסקי.

ועם זאת, נשארו יהודים בארצם של הפולנים, אם מאהבה ואם מחוסר ברירה. היו בהם מתבוללים או יהודים על פי מנהגיהם, דתיים מאוד או חילוניים מאוד, מצהירים על יהדותם או מתכחשים לה. הם אף

פעם לא היו בעיני החברה הפולנית - איך לומר זאת: 'פולנים למהדריך?' 'מאה אחוז פולנים?' לכל היותר היו 'פולנים ממוצא יהודי' כפי שנהוג לומר גם היום. בפולין מוצאו היהודי של אדם הוא עניין 'לא חשוב' עקרוני. 'לא חשוב' יאמרו פולנים נאורים. ואף על פי כן לגבי דידם של פולנים רבים מוצא יהודי הוא עניין עקרוני - בין אם לוחשים אותו מאוזן לאוזן ובין אם מנופפים בו כדי לגנות, להשמיץ, להחשיך, להאשים ולגנח. 'מוצא יהודי' הוא נשק שכיח במערכות הבחירות... שבועוני הימין האנטישמי פיתחו מומחיות לזיהוי יהודים ולהוצאתם מהארץ... תמיד נזקקו פולנים ליהודים, כותב מילוש, שכן "כל אימת שחסר להם מושא לרגשותיהם המוזרים, האמביוואלנטיים, הם נעטפו בדכדוך: בלי יהודים היה משעמם".

דומה שגם היום לא משעמם בפולין, בהעדרם, ולא רק בנוכחותם, היהודים הם כמו אש התמיד: מציתים רגשות עזים, מעוררים זיכרונות מרים. זיכרון אינו תמיד רצוני, הוא רודף בעיקר אחר הנסים מפניו. קשה להתעמת עמו, אף הוא מאיים יותר כשחומקים ממנו. ■

מתוך המבוא לספר "החשבון הפולני" (ראה לעיל).

אובססיה של אי-אשמה יואנה טוקרסקה-באקיר

...איני יכולה להימנע מן ההשערה שגרוס לא היה

כותב את "שכנים" אילמלא עבד מחוץ לפולין. אני לא מתכוונת לצנזורה של הסביבה או זו של חוגי האקדמיה, אלא לתופעה אופטית: מקרוב, ובמיוחד מבפנים, פשוט לא

רואים דברים מסויימים, מקרוב לא רואים את האובססיה הפולנית: אי-אשמה...

נדמה שאנשים רואים רק מה שהם יודעים. כיצד מתרגמים הפולנים את מה שהם יודעים - על עצמם ועל השואה - לאי-אשמה פולנית? השאלה מה יודעים הפולנים מופנית קודם כול - בצדק ושלל בצדק - להיסטוריונים. בצדק, משום שההיסטוריונים הם הקובעים את תוכניות הלימודים בהיסטוריה לבתי הספר. לא בצדק, משום שהדוגמה הגרמנית מלמדת כי אשמה היסטורית - אפילו כשהיא מבוססת על הידע המוצק ביותר - אינה נוצקת בקלות בתודעה הלאומית.

על ההיסטוריונים הפולנים מוטלת האחריות - אם ניתן בכלל לדבר על אחריות - למה שהפולנים אינם יודעים על השואה. ההיסטוריונים שלנו נגועים בחטא של הזנחה. חטא זה נפוץ לעתים בזהירות היתר הטבועה בהם ומסיטה אותם מנושאים מסויימים... מה תועלתם של היסטוריונים מתמהמהים שכאלה, בארץ שבה אחרוני העדים למלחמה ולשואה הולכים לעולמם? השתהותם אינה ברורה לי; תועלתם לא ידועה... גינטר גראס חזה את ההמשך הצפוי: בני ארצו ייאלצו לשאת את מטען ההיסטוריה של אבותיהם. כנראה שגם ילדים ונכדים פולנים עתידים לזכור במקום אבותיהם ואבות אבותיהם השותקים. ההיסטוריונים הפולנים לא יטרידו את אחרוני העדים בשאלותיהם. העדים האחרונים למלחמה ולשואה ייקחו עמם אל הקבר את כל מה שעדיין ניתן לספר על מעשי סחטנות והלשנה של השמאלצובניקים*, על המשטרה הכחולה**, על הפוגרום בווארשה בחג הפסחא בשנת 1940; על כמרים שהסגירו יהודים שאת שמותיהם שמעו במהלך וידויים... על כוסות מים שפולנים מכרו ליהודים אשר נדחסו ברכבות המוות תמורת מטבעות זהב; על אקציית הרכבות ב-1945, שבמהלכה אנשי הכוח הלאומי החמוש הוציאו מן הרכבות כ-200 יהודים, תושבים חוזרים מברית המועצות, וירו בהם למוות; על רציחות של יהודים שחזרו לבתיהם אחרי שגורשו מהם בתקופת המלחמה; על הפוגרומים בקילצה ובקרקוב; על מאות הלשנות שעדיין לא ידועות, בתקופת המלחמה ואחריה. האם ילדים ונכדים בפולין אמורים לזכור כל זאת במקום אבותיהם ואבות אבותיהם? נניח אפוא להיסטוריונים להתבצר בחשיבותם העצמית, וננהג כמו יאן טומש גרוס: נתחיל לדבר על זה. ■

* שמאלצובניקים - כינוי כנאי לפולנים שסחטו כספים ודברי ערך מיהודים באיום שיסגירו אותם לגרמנים.

** המשטרה הכחולה - המשטרה הפולנית בשירות הגרמנים שנקראה כך בשל צבע מדיה.

מתוך המאמר של יואנה טוקרסקה-באקיר הכלול בספר "החשבון הפולני" (ראה לעיל).

שרפה, אחים, שרפה! / מרדכי גבירטיג

שְׂרָפָה, אַחִים, שְׂרָפָה!
 עִירָתְנוּ בּוֹעֵרָה כָּלָה,
 בָּהּ רוּחוֹת שְׁחֵרוֹת יִסְעָרוּ,
 לְהַבּוֹת חֶרֶבָּו יִבְעָרוּ,
 עֶקְבוֹתֶיהָ לֹא נִשְׁאָרוּ,
 הִיא עוֹלָה בְּאֵשׁ.
 וְאַתֶּם חוֹבְקִים יָדִים
 בְּלִי הוֹשִׁיט עֲזָרָה,
 בְּלִי כַּבּוֹת אֶת אִשׁ הַלֵּהָב,
 אִשׁ הַעִירָה.

מתוך שירו של מרדכי גבירטיג (1877-1942)
 שנספה בגטו קרקוב; מיידיש: אברהם לוינסון

למעלה: רותם קינן, ערן מוה, מיקי פלג-רוטשטיין, אלון דהן, רוי מילה, דן שפירא, אלכס קרול, נטע גרטי, דויד בילנקה, יבגניה דודינה ■ במרכז: מיקי פלג-רוטשטיין / נטע גרטי / יבגניה דודינה ■ למטה: תלמידים בבית הספר בידובנה, שנות ה-30

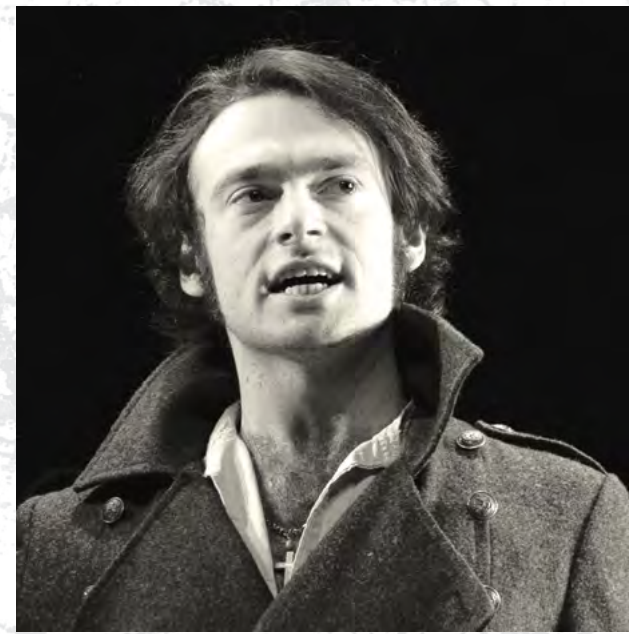

משימה / צ'סלב מילוש

בְּחֵיל וּרְעָדָה אֲנִי חוֹשֵׁב שֶׁהֵייתִי
מְגֹשִׁים אֶת חַיֵּי
כִּקְלוּ הָיָה בִּי הַעֵז לְדוּדֵי פְּמָבִי
שֶׁיִּחְשַׁף אֶת הַמְרָמָה, שְׁלִי וְשֶׁל
דוֹרִי
מִתָּר הָיָה לָנוּ לְפָצוֹת פֶּה בְּצִיּוֹץ שֶׁל
גְּמֻדִים וְשָׂדִים
אָבֵל מְלִים טְהוֹרוֹת וְנִשְׂאוֹת נֶאֱסָרוּ
בְּעֵנֶשׁ כֹּה חֲמוֹר, עַד כִּי מִי שֶׁהֵעֵז
לְבַטֵּא אַחַת מֵהֶן
כָּבֵר בְּעֵינֵי עַצְמוֹ נֶחְשָׁב לְאָדָם
אָבוֹד.

מפולנית: דוד וינפלד
מתוך "אור יום", הוצאת אבן חושן, 2013

למעלה: דויד בילנקה, ערן מור, נטע גרטי, דן שפירא, מיקי פל-רוטשטיין, אלון דהן, יבגניה דודינה, אלכס קרול, רוי מילר / רותם קינן ■ במרכזה: אלכס קרול / דן שפירא / רוי מילר ■ למטה: תלמידים בבית הספר בידובנה, שנות ה-30

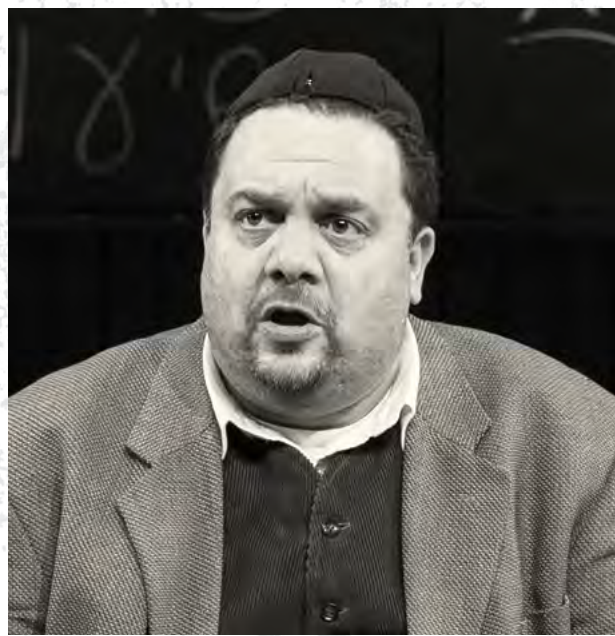

אהבה 1944 / תדיאוש רוז'ביץ'

עִירְמִים חֶסְרֵי יֵשַׁע
בְּשִׁפְתֵימָם עַל שְׁפָתֵימָם
בְּעֵינֵימָם פְּעוּרוֹת
לְרוּחָה

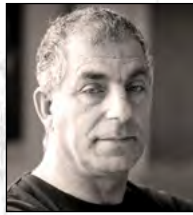
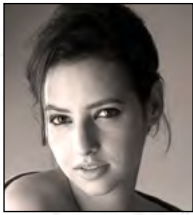
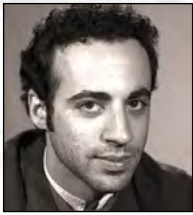
קְשׁוּבִים
שְׁטָנוּ בָּיִם
דְּמָעוֹת וְדָם

מפולגית: רפי זייכרט
מתוך "אחרון בצהרי היום",
הוצאת עכשיו/קשב לשירה, 2000

למעלה: דן שפירא, נטע גרטי, דויד בילנקה, אלכס קרול, ערן מור, מיקי פלג-רוטשטיין, רוי מילר, רותם קינן, יבגנייה דודינה, אלון דהן ■ במרכז: דויד בילנקה / אלון דהן / ערן מור ■ למטה: מורים ותלמידים בבית הספר ביזובונה, שנות ה-30

מרי לו, אוהבים את אופל, מאמי, אוסקר ודודה רוחה, אני הוא, תשמ"ד, זמן אמת, העז או מי זאת סילביה, רכוש נטוש, תקופת הסתגלות, מישהו שישמור עלי, סונטת סתיו, הנהג של מיס דיזי, שעה יפה ליוגה, משוגעת, כל החיים לפניו, אוגוסט: מחוז אוסייב, טיקוצ'ין, הזוג המזור, בגידה, הקומקום והמטאטא, לילה במאי, ארוחה עם אידיוט, כי בנו בחרת, סיגל, אם יש גן עדן, לא ביום ולא בלילה, מלכת היופי של לינאן, כמעט נורמלי, שרי מלחמה, איש חסיד היה, ערי מדבר אחרות, אם הבית, החייל האמיץ שווייק. כמו כן עיצב תאורה לתיאטרון בית ליסינג, תיאטרון לילדים ולנוער, פסטיבל עכו, פסטיבלי תיאטרונטו.

מירי לזר (עיצוב התנועה) ← בוגרת מצטיינת של המסלול לתיאטרון מחול בסמינר הקיבוצים, 2009. כוראוגרפית, בימאית ועורכת מוסיקלית. ביניה עם מאור זגורי את ההצגה המצטיינת לפסטיבל עכו 2010, "25" (ציון לשבח על בימוי); בימה ב"צוותא" את יצירת תיאטרון-המחול distanz ובסמינר הקיבוצים את יצירת תיאטרון-המחול פולארניד, שעלתה בשנה האחרונה בהבימה והחמנה לפסטיבלי תיאטרון בינ"ל בין הצגותיה ככוראוגרפית וכעורכת מוסיקלית - הבימה: הסותר מוציאה, מישהו ימות בסוף, נתתי לה חיי; ת. תמונע: אבסינט, המחברת הגדולה. צוותא: בתולים, הרדופים (פרס "קיפוד הזהב" 2013). פסטיבל ישראל בדימונה: שלג ויער. תיאטרון אורנה פורת: לשמור על הכדור. סמינר הקיבוצים: בגלל הלילה, הומאד. תיאטרון באר שבע: הביתה הביתה. הקאמרי: מקבת. מעצבת את פסקול סדרת הטלוויזיה זגורי אימפריה.

דניאל אפרת (תרגום השירים) ← בוגר ביה"ס התיכון לאמנויות ע"ש תלמה ילין וביה"ס הגבוה לאמנויות הבמה "בית-צבי". מלגות: עדה בן-נחום, חיים גמזו, הדסה ורפאל קלצקי, קרן אוהד ניסים, לידיה פינקוס-גני, בני ברית, המועדון המסחרי, קרן תרבות אמריקה-ישראל, צבי קליר, אלי ליואן, פרס אגדת ידידי בית ליסינג. תרגם מחזות ומחזות-זמר: אביב מתעורר (פרס ע"ש עדה בן-נחום), אחים בדם (בית ליסינג), כמעט נורמלי (הבימה), קומפני (באר-שבע), איי לאב יו לנצח, אבל... (גשר), זורו, המצעד, בת הים הקטנה (קרן אור), מצחיקונת, רנט, חתולים, אוויטה, גריז, תהילה, ג'יפסי, פיפן, קנדיד, איך להצליח בעסקים מבלי להתאמץ, מופע האימים של רוקי, היום ה-24, שני קוני למל (הספריה), פאנק רוק (הקאמרי). כתב את המופע ברודווי פינת פרישמן (בית ליסינג) ואת הצגות הילדים: הקוסם מארץ עוז, זרעים של מסטיק, ספר הג'ונגל, בגדי המלך, חלום בקצת האצבעות, רוקדים ברחוב, מועדון ויואלדי, גיבורים קטנים. ביים בתיאטרון הספריה ובבית צבי. השתתף כשחקן בהצגות בבית ליסינג, הבימה, הקאמרי, ת. חיפה, ת. הספריה, בטלוויזיה ובקולנוע.

כלת פרס לנדאו (מפעל הפיס) 2012. מלמדת פיתוח קול, דיבור ושירה באוניברסיטת ת"א, בסמינר הקיבוצים ובאקדמיה לאמנויות המופע. במשך שנים רבות לימדה ב"בית צבי".

רוני תורן (עיצוב התפאורה) ← לימודי אמנות ותיאטרון בפריס. בוגר החוג לתיאטרון באוניברסיטת ת"א. עיצב במות (וכן תלבושות) לתיאטרון ולאופרה ברוב התיאטרונים בארץ. עבד עם הבמאים חנן שניר, יוסי זירעאלי, חנוך לוין, עמרי ניצן, אילן רונן, גדי רול, מיכה לבינסון, רות קנר. לאחרונה בקאמרי: ביבר הזכוכית, אנטיגונה, אלוף הבונים, כנר על הגג, ינטל, גטו, קברט (שתי האחרונות זיכו אותו בפרס התיאטרון 2010 ו-2011), קובלן. במקביל, מרבה לעצב בחו"ל לתיאטרון ולאופרה (גרמניה, בלגיה, בריטניה, צרפת יפן וארה"ב). בין עבודותיו לתיאטרון: הסותר מווציאה, אימא קוראדו, בית ברנרדה אלבה. בין הפקות האופרה שעיצב: לה בוהם, סיפורי הופמן, בוריס גודונוב, דון לובאני, מריה סטיוארט, אנה בולנה, טנהויזר, סלומה, קללת פאוסט, חליל הקסם, אותלו, נישואי פיגארו. בין הפרסים בהם זכה: פרס מרגלית; מדליית כסף בקוואדרינלה של פראג; מדליית כסף בתערוכת עיצוב בינלאומית בטורונטו; פרס לנדאו של מפעל הפיס. לימד עיצוב במה כפרופסור חבר באוניברסיטת תל אביב ובסמינר הקיבוצים. ערך והגיש תוכניות רדיו (גלי צה"ל) וטלוויזיה (סופרים מספרים).

פולינה אדמוב (עיצוב התלבושות) ← ילידת מוסקבה, עלתה ב-2001. בעלת תואר שני בעיצוב גרפי וזפוס. מעצבת תפאורה ותלבושות בארץ ובחו"ל. בין עבודותיה: בתיאטרון החאן - משחק של אהבה ומזל, מולי סוויני, סדר עולמי חדש, הלילה ה-12 (פרס התיאטרון לתלבושות, 2010), שני קצרים וחתול, האדרת. בקאמרי - זה היום הגדול, פופר, איש קטן מה עכשיו. בתמונע: עיקר שכחתי. בצוותא: מישהו מאחורי. בתיאטרון מלניקי: הזקנה ועושה הנסים, הזר (הצגת הפרינג' של השנה, 2004), שושנת יריחו, על החטא, טרנדיות קטנות, המהגרים, איוב, אורפאוס במטרו (פרס קיפוד הזהב לתפאורה, 2009). קבוצת מחול נועה דר - עננצה, בסנט פטרבורג: TAKOI TEATR (ההצגה היתה מועמדת למסכת הזהב, 2011), במוסקבה טניה טניה (MASTERSAKAYA FOMENKO) ובקייב TEATR FRANKO. עיצבה ספרים, תוכניות וקטלוגים (תיאטרון גשר, ידיעות, מעריב, הוצאת גשר-תרבות, המחזיקן לאמנות רוסית בר"ג, תיאטרון החאן).

מאיר אלון (עיצוב התאורה) ← מנהל מחלקת התאורה ומנהל טכני של תיאטרון "הבימה". בין עבודותיו - בהבימה: שלוש נשים גבוהות, מלחמת אחים, סוניה מושקט, קולות, מכתב אהבה, ואז התחבקנו, מחילה, נשיקת אשת העכביש, אנשים קשים, הבבונים חוזרים, במלחמה כמו במלחמה, עקב אכילס,

קורנל מקושינסקי, "מאדאם" מאת א. ליר, "הרהור על קלויף שעוית" מאת ו. מישליבסקי, "מפעל למלכודות זבובים" מאת א. בארט ועוד. בשנת 2008 תרגמה מפולנית מחזות שהוצגו במסגרת פסטיבל למחזאות פולנית עכשווית של תיאטרון הבימה: אבסנית מאת מ. פרטאץ, שהוצג לאחר מכן גם בתיאטרון תמונע, טיקוצ'ין-בתים, הפקה משותפת לתיאטרון הבימה ותיאטרון וספולצ'יני מוורצלאב, קוסמוס, עיבוד לבמה מאת י. יארוצקי לספר "קוסמוס" מאת ו. גומברוביץ, ומחזה לילדים תיבת נגינה מאת נ. אינדריוניטה שהוצג בתיאטרון הקרון. הספר האחרון בתרגומה "גרעין של אמת" מאת ז. מילושבסקי, יצא לאור ב-2014 בהוצאת פן וידיעות ספרים.

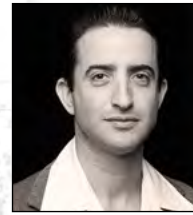
ורדה פיש (דרמטורגיה) ← דרמטורגית ומנהלת קשרי חו"ל בתיאטרון הקאמרי; היתה מייסדת ומנהלת התיאטרון הרפרטוארי היהודי במדינת מרילנד, ארצות הברית, מנהלת החשיפה הבינלאומית של התיאטרון הישראלי, דרמטורגית ומנהלת קשרי חו"ל בתיאטרון הערבי-עברי ביפו ובתיאטרון הלאומי הבימה. יזמה וניהלה אמנותית פסטיבלים רבים, ביניהם, פסטיבל של דרמה ערבית מודרנית, דרמה פולנית בת-זמננו, דרמה פוליטית בריטית ועברית בתיאטרון הלאומי בלונדון ובהבימה, פסטיבל חנוך לוין הבינלאומי בתיאטרון הקאמרי, ותיאטרון לנוער בערבית ובעברית. יזמה מספר קופרודקציות בינלאומיות של תיאטרון ישראלי עם תיאטרונים מובילים בחו"ל, ביניהם קופרודקציות עם תיאטרון פולני, גרמני, ויפני. עבדה כדרמטורגית בתיאטרון הלאומי האנגלי, ובפולין עם יוצרי תיאטרון צעירים. זכתה בכמה פרסים על עבודתה כיוצרת בתיאטרון. הדוקטורט שלה הוא מאוניברסיטת קורנל, ארה"ב, שם לימדה ספרות השוואתית ותיאטרון.

שוש רייזמן (מוסיקה) ← הלחינה מוסיקה ליותר ממאה הצגות בתיאטרון הארץ, למופעי מחול ותנועה ולסרטים קצרים ודוקומנטריים. בין ההצגות: חברון, דבורה בארון, שש נפשות מחפשות מחבר, ינטל, סוחר גומי ועוד. לאחרונה ערכה עיבודים לשירים וניהלה מוסיקלית את המופע דיוקן של ציפור, משירי זק פרור. הלחינה את המוסיקה לבוץ בתיאטרון תמונע, בה היא מופיעה בשירה ובנגינה. בין ההצגות שביימה: אז כמות בפסטיבל עכו, זכתה לצ"ש על שילוב הבימוי והמוסיקה (במסגרת פסטיבל זה זכתה גם לפרסי הלחנה להצגות אחדות), איפינגיה באוליס - בימוי ומוסיקה, הופקה בסמינר הקיבוצים ואומצה ע"י תיאטרון הקיבוץ, אהבה/מות הצגת יחיד בתיאטרונטו, תחת מילקווד בתיאטרון האוניברסיטה. הלחינה שלוש אופרות: נערות טולדו לליברית של יהושע סובול, פסטיבל ישראל 1992, הזמיר והורד עפ"י אוסקר ויילד, ליברית - משה פריבס, בתיאטרון אוניברסיטת ת"א, אופרה לילדים יש דרוקן ביקוקן עפ"י ליברית של מיכל פורת. זכתה בפרס המוסיקה בפסטיבל הצגות הילדים האחרון בחיפה.

חנן שניר (הבמאי) ← בוגר החוג לתיאטרון של אוניברסיטת ת"א והאקדמיה המלכותית לדרמה בלונדון, שם גם לימד וביים. בעונת 1991-1992 שימש כמנהל האמנותי של תיאטרון הבימה. בשנים 1993-1992 השלים את לימודי התואר השני בפסיכולוגיה ייעוצית באוניברסיטת בוסטון. לצד עבודתו בתיאטרון, בה הוא משלב טכניקות פסיכו-דרמטיות בתהליך החזרות, הוא מקיים סדנאות פסיכודרמה לאנשי מקצוע מן התחום הטיפולי. מלמד תיאטרון בסמינר הקיבוצים ומשמש כבמאי בית בתיאטרון הבימה. בין עבודותיו לאחרונה: קופסא שחורה - עיבוד לספרו של עמוס עוז, הנאהבים והנעימים, חודש בכפר, העז או מי זאת סילביה, נמר חברבורות, אנטיגונה (בשיתוף התיאטרון הקאמרי, זוכה פרס ההצגה הטובה ובמאי השנה 2008) החגיגה (בשיתוף התיאטרון הקאמרי), אילוף הקטן, אותו הים, עיבוד לספרו של עמוס עוז, אלוף הבונים (בשיתוף התיאטרון הקאמרי), ערי מדבר אחרות, מירלה אפרת (עיבוד ובימוי).

טראוש סלובודז'אנק (המחזאי) ← יליד 1955. בוגר החוג לתיאטרון של אוניברסיטת קרקוב. לפני שהחל לכתוב מחזות שימש כמבקר תיאטרון, כדרמטורג ובמאי. מחזהו הראשון היה מחזה לילדים שנכתב ב-1980, סיפורם של קבצן וחמור. מחזותיו האחרים כוללים: הצאר ניקולאי, 1985, האזרח פקוסיביץ', 1986, גלגל את האפון, 1990 (זכה בפרס ראשון בתחום תיאטרון הפרינג' בפסטיבל של אדינבורג). הנביא אליהו, 1991, מרלין - ההיסטוריה האחרת, 1992 (פרס ראשון בפרינג' של אדינבורג), מלאמבו המסגר, 1992, חלומי של פשפש, 2001, הכתה שלנו, 2008, המחזה הפולני הראשון שזכה בפרס נייק היוקרתי (ב-2010), מותו של נביא, 2011. ב-2003 ייסד סלובודז'אנק את המעבדה לדרמה בוורשה, שהיא שילוב של תיאטרון סטודיו וסדנאות תיאטרון המתקיימות כל השנה. אחדים מהמחזאים הפולנים המובילים פיתחו את מחזותיהם במסגרת זו. את כתיבת הכתה שלנו סיים המחזאי לקראת הפסטיבל של מחזאות פולנית עכשווית, שהתקיים בתיאטרון הבימה ב-2008. בעקבות הפסטיבל הועלה המחזה בהצלחה רבה בתיאטרון הלאומי האנגלי, ולאחר מכן בבדפשט, בניו יורק, בפולין, ובתיאטרונות נוספים ברחבי העולם.

ענת זיידמן (המדרגמת) ← עלתה ארצה מפולין ב-1957. בוגרת אוניברסיטת תל אביב בחוגים תורת הספרות הכללית וספרות אנגלית, ובעלת תואר שני בחינוך מאוניברסיטת חיפה. בעבר עסקה במחקר של הומור והוציאה לאור את הספר "הומור" בהוצאת פירוס של אוניברסיטת תל אביב. בשנים האחרונות היא עוסקת בתרגום חומר מגוון מאנגלית, ובעיקר מפולנית; תעודות, עדויות, מאמרים, ספרים ומחזות. תרגמה, בין השאר, את "אבא ארך רגליים" מאת ג'ובסטר (מאנגלית), ומפולנית ספרים של

צעדים ראשונים (הגשה וכתבייה); בקולנוע: **מוסכנת, צלקת, 71 מטר מרובע. פשוטה** - הצגת היחיד פרי עטה, היא זוכת תיאטרונטו 2007 ופסטיבל "תספיס" בקיל, גרמניה 2008, והשתתפה בפסטיבלים בינלאומיים. פרס התיאטרון לשחקנית המיטיבה לשנת 2009 על תפקידה ב**משוגעת**.

רותם קינו (ולאדק) ← בוגר הסטודיו למשחק ניסן נתיב תל אביב 2005. זוכה פרס השחקן הטוב ביותר בפסטיבל הסרטים חיפה 2011. זוכה מילגת קרן שרת 2003. מייסד, כותב ושחקן באנסמבל "ציפורלה". תפקידים בקולנוע: **מי מפחד מהזאב הרע, ההתחלפות, חיתה וברל**. תפקידים בטלוויזיה: **ילדי ראש הממשלה, אחת אפס אפס, מסודרים, רמזור**. תפקידים בתיאטרון: **אנסמבל ציפורלה, היום שלפני היום האחרון, המלך ליר, חברון, גדר, ילדי הנרות**. בימוי לתיאטרון: **קרית כמעט** (סטודיו ניסן נתיב), **גוש לך** (צוותא), **כלומיקות** (פסטיבל תאטרונטו 2011), **אגממון** (הסמטה), **צפירה** (פסטיבל תיאטרון קצר) ועוד. תרגום לתיאטרון: **קרית כמעט, מדליה להארי**.

אלכס קרול (רישק) ← שחקן ומוסיקאי. בוגר הסטודיו למשחק מיסודו של יורם לוינשטיין 2012. בין תפקידיו: **שרוליק**, אופרת רוק (הקאמרי בשיתוף יורם לוינשטיין), **הכל אודות חוזה, המערה של סלמנקה** (תיאטרון בארשבע), **מומו** (המדיסק), **הכבש ה-16** (תיאטרון ארצי לילדים ונוער), **דלתות** (צוותא/יורם לוינשטיין). טלוויזיה: **כוכב נולד 6, מאסטר קלאס** עם הבמאי הרוסי לב דודין ונבחרי המורים של האקדמיה למשחק בסנט פטרבורג. פסטיבל התיאטרון של בלומנאו, ברזיל 2012 עם **דונה פלור נשואה לשניים**. מילאנו, איטליה-OLIVE FESTIVAL 2010, שם הועלה מחזמר בהשתתפות שאותו גם הלחין. מוסיקה: מופיע ברחבי הארץ עם המופע **לא מפסיק לחלום** המורכב משירים שכתב והלחין.

דן שפירא (זיגמונט) ← בוגר החוג לאמנות התיאטרון באוניברסיטת ת"א. בוגר הקונסרבטוריון הישראלי למוסיקה קלאסית. שרת בלהקת חיל האוויר. תפקידים בתיאטרון - בית לסיין: אלן סרטאנו **באקווס**, מייק ברנט **במייק**, זקין **בנערי ההיסטוריה**. בקאמרי: **אבנר בהבדלה**, זמר ארגוב **בהר**, רומאו **ברומאו ויליה**, אנטיפולוס **מסירקוד בקומדיה של טעויות**, ויליאם **בפאנק רוק**, ג'ים רסטון **בפרוסט/ניקסון**. תיאטרון האוניברסיטה: ג'ון פרקטור **בצידי המכשפות**, אסטרגון **במחכים לנווד**, היפוליטוס **באהבתה של פדרה**, פרד **בהצילו**, מר ז'ורן **בגם הוא באצילים**. קולנוע: **מרכבה ירוקה**, **תיאום כוונות**. טלוויזיה: **מה שנחוק לרווק, מסודרים 2, הנפילים, עספור, אלביס רוזנטל והאשה המסתורית, גולסטאר**. זוכה מילגת קרן תרבות אמריקה ישראל 2005-2006, זוכה פרס השחקן המבטיח בתיאטרון 2008.

על תפקידה **במלום ליל קיץ**, בפרס התיאטרון הישראלי לשנת 2001/2002, פרס שחקנית השנה על תפקידה **בהעבד**, בפרס התיאטרון הישראלי לשנת 2002/3. זוכת פרס קרן אמריקה ישראל ע"ש קלצ'קין לשנת 2004-2005. זכתה בפרס השחקנית הטובה בפסטיבל הקולנוע היהודי בוורשה על תפקידה **בהיה או לא היה**, דוקטור כבוד לפילוסופיה מטעם אוניברסיטת תל אביב 2010. בחת העצמאות ה-61 למדינה נבחרה להדליק משואה.

ערן מור (מנחם) ← בוגר ביה"ס הגבוה לאמנויות הבמה "בית צבי", 2007. במסגרת לימודיו זכה בפרס ע"ש צבי קליר (בוגר "בית צבי" בהצטיינות), במילגת משרד החינוך התרבות והספורט, במילגת הצטיינות ע"ש אברהם אסיא, המילגה ע"ש עדה בן נחום, מילגת ליונס, מילגת המועדון המסחרי. ניסיון בימתי (בין היתר) - תיאטרון הספרייה: **פיליאס פוג באובססיה**, **אלפי באלפי**, **אומרל בריצ'רד ה-וו**, **ריצ'מונד בריצ'רד ה-וו**, **7 דמויות שונות בפנטזיה, כמו שתרצו אותי, עקומים, רולטה צרפתית**. מחזות זמר בתיאטרון רמת גן: **גריז, קברט, יוסף וכתונת הפסים, CATS, אחים בדם**. תיאטרון ארצי לנוער: **המפוזר מכפר אד"ר**. בתיאטרון הקאמרי הופיע בגיל הנכון **לאהבה**, **באמדאוס**, ומופיע במקביל גם **בהמלט**, **נטו, וויצק**, **הרטיטי את לבי, כנר על הגג, קומדיה של טעויות, סטמפניו**, ולאחרונה, **איש קטן מה עכשיו בתפקיד יוהנס פינברג ומקבת בתפקיד מלקולם**, רוצח.

רוי מילר (הנייק) ← בוגר הסטודיו למשחק מיסודו של יורם לוינשטיין 2007. מלגות: קרן שושהיים ואורנה בן חורין. בין תפקידיו - בהבימה: **מדבדינקו במשחק, דור שלישי, ג'ון במסילה למשק, פוסט טראומה, קוויאר ועדשים, ונוס בפרווה**, בסאניו **בהסוחר מונציה**, איילרט **לבבורג בהדה גאבלר**, **דוד באם הבית**, **עידן בלרקוד ולעוף**. תיאטרון תמונע: **דמטריוס, ציץ במלום ליל קיץ**. מדיסק: **קרשינדו ואני**. תיאטרון החאן: **גברים**. גשר: **טיבאלט ברומיאו ויוליה** THAT BITCH CAN BE PART OF ME. קולנוע: **התגנבות יחידים, ברקיע החמישי, בשר תותחים**. טלוויזיה: **ניו יורק, רמזור, העוקץ**.

מיקי פלג-רוטשטיין (זוהה) ← בוגרת ביה"ס הגבוה לאמנויות הבמה "בית צבי", 1993. בין תפקידיה - הבימה: אלס **בקרב יותר**, מרטריו **בבית ברנרדה אלבה**, **נהלה בהמכשפה**, סוניה **בסוניה מושקט, משרתם של שני אדונים**, **אנטיגונה** **באנטיגונה**, וויאן **במשוגעת**, אייבי **באוגוסט: מחוז אוסייב**, חולודנקה **במוריס שימל, פוסט טראומה**, **צבעון בשרי המלחמה**; בית לסיין: **פילומנה, המלך, הרולד ומוד, כחול-בוער**; בתיאטרון באר-שבע: **ירח שחור, הנשים הפיניקיות, הלן קלר**. בתיאטרון חיפה: **ציד המכשפות**; תיאטרון תמונע: **אלוורה**; תיאטרון הספרייה: **גיגי, ביירות**. טלוויזיה: **גירושים נפלאים, ילדות רעות**,

סיפורי הבימה. בית לסיין: **זקן**. תיאטרון הספרייה: **כובע מלא גשם, אצדק במעגל הגיר הקווקזי, שדים ורוחות, טומי תם, כלה למכירה, עד התביעה, מולי סויני, ציריטי המתוקה**. התיאטרון הקאמרי: **כטוב בעיניכם, רווקים ורווקות, מעיין הכבשים**, **גבינה שוויצרית באמא קוראז', כובע הקש האיטלקי, שם האבה, הצמה של אבא, דמוקרטיה, רווקרקן/אוסרקיך בהמלט, מילאנו, יתוש בראש, אנטיגונה, חברון**, שו פו **בנפש הטובה מסצ'ואן, כסף עובר ושווא**, דימיטרי **בחורף מתחת לשולחן**, **מפקד בויצק**, **גרובר מהב טורקי**, **צ'רס בשץ**, **חיים יוסף בטמפניו**. מוברי/סוהר **בריצ'רד ה-וו**, **הסטינגס בריצ'רד ה-וו**, **פצוע**, **סיטון במקבת**. הצגת ביזור **2003/10/20**. פסטיבל עכו 1998: **יום הולדת שמח**. המחזמר **חסמבה, ספר הג'ונגל**. קולנוע: **אהבה אסורה, סיפור גדול, סופר בוי, קשר עיר, זאיה, אודות המוניטין, הבולשת חוקרת, שרמן בחורף, סימה ועקנין מכשפה, הכלה הסורית, כבוד, סיפור גדול**. טלוויזיה: הסדרות **מרחב ירקון, זימנאנה, האמת העירומה, קן הקוקיות, החצי השני, העלמות, שלווה, אשליות** וכן תפקידי אורח **במשמ, הפוך, רק בישראל, האשה האחרת, החברה הטובה, זקות של תהילה, נוימן, שאול, תיק סגור, מעורב ירושלמי, טיפול נמרץ, המזימה, פרשת השבוע, הנשרים, פולישוק**.

יבגניה דודינה (רחלקה/מארינה) ← בוגרת האקדמיה הממלכתית לאמנות במוסקבה. שיחקה בתיאטרון ע"ש מאייקובסקי. עלתה לארץ ב-1990 והצטרפה לתיאטרון "גשר" מיום היווסדו, הופיעה בתפקידים ראשיים ברוב הצגות התיאטרון, ביניהן: **אופליה ברוונקרנץ וגילדשטרן מתים**, **מרים במשפט דרייפוס**, **ארמנדה במולייר**, **אנליאה בהאידיוט**, **ז'ני**, **גרטן באדם בן כלב**, **נטשה בבשפל**, **דורין בטרטיף**, **בסקה**, **הילד באבל בעיר**, **האשה בשלוש אחיות**, **איזבל באוכלים**, **ליידי מילפורד במזימה ואהבה**, **זודה דימיטריה במר ברינק**, **פאק במלום ליל קיץ**, **ונדה-שרה בהעבד**, **בטי סלונים בשושה**, **כרובינו בנישואי פיגארו**, **מדאה במדיאה**, **רנייבסקיה בגן הדובדבנים**. זכתה לשבחים וביקורות נלהבות, בארץ ובסווי "גשר" באירופה ובאר"ב. תפקידים בהבימה: **אנה באנה קרנינה**, **ריטה באיוולף הקטן**, **שרה במסילה למשק**, **ולריה בקוויאר ועדשים**, **אלמה/אלזבת בפרסונה** (בשיתוף עם תיאטרון "הרייזנס" של מינכן), **פראדל**, **אמא של שפרה באדם לא מת סתם**. תוכניות טלוויזיה, ביניהן: **בתיים נירירוק, סיטון, בלש בירושלים, רחוב סומסום, מרחק נגיעה, פרשת השבוע, האמת העירומה, ענין של זמן**. סרטים: **צלקת, קרקס פלשתניה, קיצור תולדות האוהבים, ז'נטילה, קלרה הקדושה**, **טנגו לליקוי חמה, MADE IN ISRAEL**, **היה או לא היה, האסונות של נינה**, **מכתבים לאמריקה**, **סיפור חצי רוסי, לא רואים עלייך**. ב-1988 זכתה בפרס רוזנבלום על תרומתה לתיאטרון. זכתה בפרס שחקנית השנה

דוד בילנקה (יאקוב כץ) ← בוגר ביה"ס לאמנויות הבמה "סמינר הקיבוצים", 2004. במהלך השנים השתלם בסדנאות קולנוע וטלוויזיה, תנועה, שקספיר, ליצנות ומשחק (שיטת מיינר). זוכה מלגת קרן שרת 2002 ומלגות מטעם "סמינר הקיבוצים" 2002, 2004. חבר קבוע ב-ACTORS STUDIO הישראלי. זוכה מלגת הצטיינות ע"ש אלי לאון מטעם התיאטרון הקאמרי 2010. בין הצגות בהן השתתף - הקאמרי: **פרנק בכלום היו בני**, **יענקל בנטו**, **הרב בכנר על הגג**, **דמויות שונות בינטל**, **נוימן בסאלח שבת**, **בוב זלניק בפרוסט/ניקסון**. הבימה: **איש חסיד היה**. תיאטרון חיפה: **פינגליין, גיבורים בעל כורחם**. תיאטרון גבעתיים: **מובטל נולד**. התיאטרון הערבי-עברי: **חורף בקלנדיה**. צוותא: **מזריץ, מפלט-ים**. תיאטרון תמונע: **הומלסים**. סמינר הקיבוצים: **אחרון הפועלים**. פסטיבל עכו: **הטווס מסילוואן** (2012), **טרנקילה** (2008), **בלונדינית עד כאב** (2005). משחק בהצגות ילדים ונוער בתיאטרון אורנה פורת, במדיסק ובתיאטרון הקיבוץ. ביים הצגת ילדים ב"תיאטרון שלנו". טלוויזיה: הסדרות **אלנבי, מתלהבת, החברים של נאור, בשורות טובות** ופרסומות שונות. קולנוע: **התיק השחור, מארב** - פסטיבל סרטים 48 שעות (זוכה פרס המשחק). **הצליל את תקווה** - סרט תחרות קצר בפסטיבל הקולנוע בירושלים 2009. שותף לכתיבת התסריט ושחקן בסרט.

נאע גרטי (דורה) ← בוגרת הסטודיו של ניסן נתיב, ת"א. למדה שנה בסטודיו ע"ש לי סטרסברג בניו יורק. זכתה במילגה של קרן אמריקה ישראל. זכתה במילגה כשחקנית מבטיחה ע"ש עדנה פלדל. השתתפה בהצגות - בקאמרי: **אופליה בהמלט**, **ברטה בהאב, קורדליה בהמלך ליר**, **האני במי מפחד מוירג'יניה וולף?** גרושה **במעגל הגיר הקווקזי**, **אנני בכלום היו בני**. טלוויזיה: הסדרות **תיק סגור, החברה הטובה, בסיון ונוס** - מיני סדרה, **הבורר, מסכים 2, פרשת השבוע 3, שביתה, עממיות**. קולנוע: **ניקול בסוף העולם שמאלה**, **עמליה ברק כלבים רצים חופשי**, **רחל בהחוב**, **יערה בחיי אהבה** (גרמניה-ישראל). זכתה בפרס התיאטרון לשחקנית מיטיבה על תפקידה בהצגה **מי מפחד מוירג'יניה וולף?** ובפרס ע"ש אברהם בן יוסף על תפקיד גרושה **במעגל הגיר הקווקזי**.

אלון דהן (אברם) ← בוגר ביה"ס הגבוה לאמנויות הבמה "בית צבי", 1996. במהלך לימודיו זכה במלגות ע"ש אברהם אסיא, שמואל רודנסקי ורפאל קלצ'קין. זכה בפרס צבי קליר לתלמיד המצטיין. בקאמרי זכה במילגת השחקן המבטיח לשנת 2003, בפרס השחקן ב-2006 על תפקידו **באנטיגונה**, ובפרס שחקן המיטיבה ב-2009 על תפקידו **בחורף מתחת לשולחן**. תיאטרון הבימה: **סירנו זה ברזיאק, מנדרגולה, מילכוד 22**,

השחקנים לפי סדר הא"ב

אגודת ידידי הבימה

אגודת ידידי הבימה תומכת בפרויקטים מיוחדים ושותפה בעשייה התרבותית והחברתית-קהילתית של התיאטרון. אנו, באגודת הידידים של התיאטרון הלאומי, גאים להיות חלק מהווייה שאינה מפסיקה להתחדש, גם בגוף – המשכן המחודש של התיאטרון וגם בנפש – טיפוח ושכלול היצירה והשפה האמנותית. אגודת הידידים של תיאטרון הבימה, שמה לה למטרה לפתח את היצירה התיאטרונתית ולאפשר לקהל צעיר, הן במרכז והן בפריפריה, ללמוד ולחוות, באופן בלתי אמצעי, את קסמה של אמנות התיאטרון. אגודת הידידים מכירה גם בחשיבות הדיאלוג עם מדינות שונות בעולם ועל כן מסייעת לתיאטרון, כחבר בארגון תיאטרון אירופה המכובד, ה-UTE, בנסיעותיו לחו"ל ובחשיפת היצירה הישראלית בתיאטרונים רבים בעולם ופיתוח הדיאלוג עם יוצרים ואנשי תיאטרון ממדינות שונות.

יו"ר אגודת ידידי התיאטרון הלאומי הבימה: עו"ד, ציפי רובין

חברי הנהלה:

ארליך גל, הראל אורה, חיימוביץ רונת
לנדאו ליאורה, סביר רינת, רביד נאווה
רוזנברג ריקי - מזכרת כבוד
מייסדת ונשיאת כבוד: גולדנברג אורה
מזכ"ל: כהן פולין

ידידים הבימה

אבינן בריר ברוריה זור' אברהם בריר	גולדנברג אורה	כרמל שוש	קורת אורי ועפרה
אדלר רונת וראובן	גור אלן	לוי גיטה	קוריצקי נירה
אהובי יגאל	גורביץ מוניק	ליאון אמנון ומלכה	קזי נילי וישראל
אור מיכאלה ותיאודור	גורביץ אריאלה וגרשון	ליבאי דוד	קפלן שרה
אחיטוב אורינבסקי ארה	גיגר מיכה ושרה	לנדאו מרינה ואילן בן זאב	קצין יהודית
אפרת צבי ודרורה	גלר אתי ואהוד	לנדאו ליאורה ואלי	קרן מיקה רונת
אונגר יעל ורמי	גרינברג יפית זור' בני ארד	לנדסברג ברונו	קריב נילי
איזקסון ארית	גרנות נעמי יוסי	לנדסברג דיתי ואלכס	רב חן רפי
אילין שרה	דואק אבלין	לסט רותי וגבי	רב-הון יעל
איתן פולט	דנקנר אורלי ונוחי	מאור גליה ויהושע	רבינוביץ רונת
אלאלוף שרה	החברה לישראל	מטלון מוריאל וענת	רביד נאווה ואברהם
אלאלוף אילנה וג'יקי	הורביץ דליה	מיתר עפרה ואלי אפשטיין	רהב רני והילה
אלון אידה ושמעון	הירש תמי	מלמד אלדד ודליה	רובין ציפי ופנחס
אלחנני איטה	הכהן יעקב וציפי	נאמן אייבי ודליה	ליבוביץ
אלקין עידית	דר' אביקם ואורה הראל	נמרוזי עופר ורית	מוטי לוגסי, לירון לוי, רותי לנדאו,
אפרתי אורית דוד	וילנר חגית	נתנאל ענגי ועוזי	רוזנברג מילו ורחל
אקרשטיין סטפני וג'ורא	זמיר רינה ויצחק	סביר רינת	רוזנברג ריקי
ארליך גל ומישל	זיו צבי וג'וספין	סגול טובה וסמי	ריס איטה
ארליך מירה וג'ורא	זרביצקי אורה יוסי	פרופ' סווארי יצחק ועדיה	רפפורט נעירית
ארקין דוריס ומורי	חיימוביץ רונת	סטיבה אורה ואיתן	שוסטר דליה
בארינבוים צביקה ונטלי	חכמי קנפנר ניצה	סמית רלי	שטרנאוס בן דרור רעיה
בלנש קיי	חכמי יוסף דוד	סלע יהודית	שליזנגר שמואל
בלומנטל נעמי	חנן אריה ופסיה	סדן שמחה	שפיגלר רותי
בנק לאומי	טייק עירונה	עופר עידן ובתיה	שקד שושנה וישעיהו
בנק הפועלים	טייק יהודית זור' הנרי	עזריאלנט איה	שקד חיה
בהר יוסי ועירית	טלר גדעון	פדרמן ליאורה ומיכאל	רות לבהר שרון
בר ריבה וצבי	ים שחור נעמי ומנחם	פישמן טובה ואליעזר	שריזלי דניאלה ודני
בר שלמה	ינאי שלמה ואהובה	פלדמן איה וזאב	שרף רותי ואהרון
ברק אהרון ואליקה	יפו עליזה	פלטק שרה ואבנר	תאומים מושיק ועירית
ברטפלד אסי	ירון ג'ורא וצילה	פרופר אתי וגד	תשובה יצחק וחיה
ברניצקי קוני ודן	יונס אלי וחנה	פרופ' פרשקו יוסף ודליה	
גבריאלי עדנה וארנן	כהן אלי ואיילה	קונדה אפרים וציפי	
גבאי נרדה ועזרא	כהן פיני ופנינית		

מועצת הנאמנים של התיאטרון | יו"ר: דוד בועז

פרופ' מירה זכאי, יוכי דבי, אדריאן הרשקוביץ, דוד סיני, עמירה דותן

דירקטוריון הבימה | יו"ר: יוחנן צנגן | סגנית יו"ר: נורית דאבוש

דורלי אלמגור, אסתי אפלבוים פולני, אמנון דיק, אורלי מלסה, שאול משעל, בן עמי עינב, יוסי שחק

מנכ"ל: אודליה פרידמן | מנהל אמנותי: אילן רונן | סמנכ"ל: בני צרפתי

במאי בית וחבר הנהלה אמנותית: חנן שמיר
מנהלת מחלקת אמנותית ומלחמה: רות טון-מנדלסון
מנהל פרויקטים מיוחדים: גדי בר עוז
מנהלת פרויקטים מיוחדים: אסנת חן, ריאל שמיר
מנהלת פיתוח עסקי וגיוס משאבים: יונית וייס

שחקני התיאטרון:

אורי אברהמי, נירית אהרוני-שוויצר, עודד אהרליך, ג'סיקה אוזן, טלי אורן, אלון אופיר, תמר אילנאי, דורון אורן, אושרת אינגרסט, גורג' אסקנדר, אניטל אלברך, נצר אלוני, אביב אלוש, גילה אלמגור, אהרון אלמוג, עידן אלתרמן, יפית אסולין, עמית אפשטיין, ליאת אקטע, עדי ארד, נעמה ארמון, דפנה ארמוני, אורי בדר, עמוס בוארון, רותם בלוטניק, דייוויד בילנקה, ריקי בליך, שמול בן-ארי, אורי בנאי, טליה בן-מזי"א, שמחה ברבירו, ליליאן ברטו, שלומי ברטנוב, עידו ברטל, דוית גביש, מרים גבריאלי, רינת גולדמן, שושה גורן, גלית גיאת, לאה גלפשטיין, אשוח גספריאן, אילנית גרשון, תומר דהן, גבי אוהד-דוד, יבגניה דודינה, יואב דונט, נתן דטנר, רן נדקדק, ארז דריגס, אורי הוכמן, אחי הלוי, רוברט הניג, דור הררי, אמנון וולף, אתי וקנין, גיא זור-ארץ, ניר זליחובסקי, אורן חבוט, סיגי חזמה-פריצקר, ענת טוביה, לירון יואלי, איציק כהן, יעקב כהן, שמוליק כספי, אדם להב, קובי ליבנה, אמיר לוי, אילן רובין, מוטי לוגסי, לירון לוי, רותי לנדאו, דני לשמן, קובי מאור, תות מולאור, אבינועם מור חיים, הראל מורד, יגאל מזרחי, רוי מילר, רינת מטטוב, מאיה מעוז, שפי מרציאנו, ערן חגי נויברג, אלון נוימן, לואי נופי, נעמה נחום, אורית נחמיאס, דוריס נמני, נתן נתנזון, דניאל סגל, עמי סמולרצ'יק, גאסן עבאס, יוסף סויד, מיכאל עינב, דורון עמית, גבי עמרני, רוברט פולק, רובי פורת-שובל, אסנת פישמן, מיקי פלג, הילה פלדמן, אלינור פלסקמן, רונה פרמצ'נקו, נעמי פרומוביץ, פיני קדרון, נדיה קוצ'ר, אבי קושניר, יותם קושניר, דבורה קידר, רותם קינן, ליא קניג, טטיאנה קנליס-אליי, גיל קפטן, רועי קקון, אלכס קרול, רואדה, נתן רביץ, ארז רגב, עופר רגיר, אייל רושצ'יק, אילת רובינסון, אורנה רוטברג, שחר רז, דב רייב, דב רייזר, פולי רשף, סנדרה שדה, יגאל שדה, נגה שחר, ניר יובל שלומוביץ, תומר שרון, עודד תאומי, יפה תוסיה-כהן, גלי תגר, יון תומרקין

השחקנים הוותיקים:

יהודה אפרוני, ישראל בדרמן, שלמה בר שביט, רולף ברין, מרים זוהר, שמואל עצמון, פנינה פרח, דליה פרידלנד, אתל קובינסקה, אלכס פלג

מנהלת לשכת מנכ"ל: רונת עזיאל

מנהל כח-אדם: שוש בן-דוד
פקידת כח-אדם: טל אבו-גוז

מנהלה - אחזקה:

מנהל הבית: חיים אמויאל
חשמלאי הבית: סלומון עובדיה
מרכזיה: אסנת אורן, טלי דובינסקי, יעלה סגל
מנהל רכש וסדרנים: יניב איתן
ס. מנהל מחלקת סדרנים: עמית אופנר, יוסי דיל

סדרן אחראי: נתי חכים, יאיר טלמור,

יואב אמיר, בועז וולנשטיין

אחראית מחלקת כספים: אורית מושקוביץ
מח' כספים: תקוה גחפי, שרית דניאל, קרן קורקוס

הנהלת חשבונות:

מנהלת חשבונות ראשית: שרה שדה
מנהלת מדור שחר: עדי ארזי

מחלקת שיווק ומכירות:

מנהלת מכירות: חתונה קיפניס
עוזרת למנהל מחלקת שיווק: ענת נתן
מנהלת מחלקת חינוכית: ניצה שכנר
מנהל מחלקת שיווק מגזר עסקי: איתן אדר
שיווק פרויקטים ומכירה לקבוצות: סיגל סויד, שרית בן מיכאל, פריאל דלל, אנטון גלאשוילי, אילת רובינזון
מנהל מחלקת שרות לקוחות-מנויים: אילן וולשטיין

מנהלות משמרת: שני לוי, יפעת פרל' חסן

קופאים: עליזה וילחוביץ, שירלי כהן, אחינועם לוי, רונת פרידמן

מנהלת מחלקת הפקות:

רויטל שקורי

מנהלי הצגות: אבי גז, כרמית חלק, דנה כץ-

נעמן, חגית נמרודי, יעל פורת, דנה פלסר, דקלה פרבר, כנרת צור דבורי ריס, מיכל שטרנליב, עדו שנון

מנהל מחלקת במה:

מאיר אלון

מנהל ייצור:

איתן סיביליה

עוזר למנהל מח' במה:

אורן חדידה

מחלקת במה:

שמואל בושארי, גידי בלילתי,

יוסי ברכה, משה דוד, טל זוהר, יצחק חיים, ניקי לוי, דוד מלכה, דרור מנדלסון, גיא פיילר, יוסי דבך, קונסטנטין מרקובאנו, מיכאל חוקובסקי,

יוסף שרייבר, סלימאן שתאת

נגר: רוני סלם

מחלקת תאורה:

ירוק אורושר, ראובן יצחק,

ליאור לוין, איתן ממייה, אבי פקלר, חנן צור, יוסי רוח, שלומי שטרית, חזי שלמה

מנהל מחלקת קול ווידיאו:

אריק אביגדור

סגן מנהל: ליאונד פרל

תפעול קול:

אוהד רסנו, אשעה דולגוב, יאשה ניקולשיץ, שלומי גילר, מורן דוידאן, דפנה ביאליסטוק, שי זר, איציק נחמיאס, מאור עידן

מנהלת מחלקת ייצור אביזרים:

טלי זליגמן-שטוקהמר

מחלקת אביזרים:

יוטלי רוזנפט

מעצבת ומנהלת מחלקת פיאות:

אסנת שגיא

פיאניו:

עירית אבידן, אוה אוסנה,

ליאת אמיר, עינב וינשטיין-קורן, נדיה סמורגון,

מנהלת מתפרה:

לילך שם טוב

תפירה:

ואדים לוי, לודמילה קוזלוב

מנהלת תפעול אביזרים ותלבושות:

עבלי יונה לוי

מחלקת תפעול אביזרים ותלבושות:

עופרה אדרי, נועה אתגר, מינה בן לולו, אלה בקר, נועה בקר, אושרית טרבלסי, אפרת כהן, הילה כהן, יוליה לוי, רונת מאק, ג'טה מילר, לירון מינקין, אביטל פלג, אברהם פפן, רחל צמח, מיכל רואף, לינה שניר

ארכיון הבימה פתוח לקהל

בימים ג' 10:00 עד 14:00

יומם ה' 14:00 עד 18:00

טלפון: 03-5266720

מייל: archive@habima.org.il

OUR CLASS

By Tadeusz Słobdzianek

Directed by **Hanan Snir**
Translated by **Anat Zajdman**
Dramaturg **Varda Fish**
Music **Shosh Riseman**
Set **Roni Toren**
Costumes **Polina Adamov**
Lighting **Meir Alon**
Choreography **Miri Lazar**
Lyrics translated by **Daniel Efrat**

Cast (in order of appearance):

Abram **Alon Dahan**
Heniek **Roi Miller**
Rachelka/Marianna **Evgenia Dodina**
Jakub Katz **David Bilenca**
Wladek **Rotem Keinan**
Menachem **Eran Mor**
Zygmunt **Dan Shapira**
Zocha **Miki Peleg-Rotshtein**
Dora **Netta Garti**
Rysiek **Alex Krul**

Accordions **Dan Shapira, Alex Krul**
Clarinet **David Bilenca**
Harmonica **Miki Peleg-Rotshtein**
Saw **Eran Mor**

Assistants to director **Karin Sigal, Noa Wagner**

The Cameri technical team: Production manager **Mazal Malka Ketty, Sigal Krief, Nisan Zehira** // Stage manager **Jacky Chen** // Lighting operator **Alon Bar** // Sound **Shay Sade (Shoko)** // Backliner **Anastasya Golenko** // Wardrobe **Hely Almagor** // Props **Anat Castel** // Make up **The entire Dept.**

The Habimah technical team: Production manager **Karin Sigal** // Stage manager **Yoseph Shreiber** // Assistant to S.M. **Amit Elad** // Lighting operator **Yurek Orwasher** // Sound **Sasha Dolgov** // Wardrobe **Avital Peleg** // Props **Vitaly Rosensaft**

First performance: 6.2.2014
Length: approx. 2 hr 30 mins, including interval

Our Class deals with the complicated ties between Poles and Jews

during the Second World War. Ten children, one class, fragments of their life growing together in a small Polish village. Love and murder, memory and forgetfulness, rape and compassion are all mingled into a powerful dramatic world that is breathtaking and moving at the same time.

The play is local and universal, a story that actually took place in the village of Jedwabne in Eastern Poland, on the 10th of July, 1941, when the Polish Catholic neighbors broke into the homes of the Jews they grew up with since kindergarten, forced them into the local barn and set on fire 1600 Jews.

Following an investigation in 1949, in which only several men were put on trial for the brutal murder of the Jews, Jan Tomasz Gross, a world famous war historian, wrote his book *Neighbors* based on the testimonies of eye witnesses. At the same time, the Polish Journalist Ana Bikont, went to Jedwabne, interviewed many of the local people who witnessed the brutalities and murder, and wrote a book *We From Jedwabne*. Agnieszka Arnold, a well known Polish film director, made a film about the Jedwabne pogrom.

Based on these sources, the Polish playwright wrote his play.

As much as the play is based on a local pogrom, it carries a universal message to every society that does not accept "the other", where children grow up in an environment of intolerance, racism, and prejudices.

Our Class is the first Polish play that received the Nike prize, the most prestigious literary Prize in Poland. Tadeusz Słobdzianek finished writing the play in 2008 for the Festival on Contemporary Polish Drama which took place at The Habima National Theatre.

Following the festival, the play had successful runs at The Royal National Theatre, London, Katona Theatre, Budapest, New York, Poland, and all around the world.

Tadeusz Słobdzianek is the director of Na Woli Theatre and Dramatyczny Theatre in Warsaw, and head of the Laboratorium Dramatu, a laboratory for new playwriting in Warsaw. ■ **Dr. Varda Fish, dramaturg**

Director General **Odelia Friedman**
Artistic Director **Ilan Ronen**
General Manager **Benny Tsarfaty**

הבמה
HABIMAH
National Theatre of Israel

Noam Semel Director General
Omri Nitzan Artistic Director

THE CAMERI THEATRE OF TEL AVIV
CAMERI

מנכ"ל: אודליה פרידמן, מנהל אמנותי: אילן רונן, סמנכ"ל: בני צרפתי

מחזאות ישראלית

עת דודים

מאת רועי רשקס עפ"י ספרה של מירי ורון
בימוי: איציק ויינגרטן

המאהב

מאת שחר פנקס עפ"י ספרו של א.ב. יהושע
בימוי: שיר גולדברג

זרעים של שתיקה

מאת רובי פורת שובל
בימוי: משה קפטן

השבועה

מאת שי פיטובסקי ובבימויו
עפ"י "מעשה בירושלמי"

אדם לא מת סתם

מאת שחר פנקס עפ"י דבורה בארון
בימוי: שיר גולדברג

החולה ההודי

מאת רשף ורגב לוי
בימוי: אלון אופיר

אם הבית

מאת הלל מיטלפונקט
בימוי: אלון אופיר

איש חסיד היה

מאת דן אלמגור
בימוי: איציק ויינגרטן

ארץ חדשה

מאת שי פיטובסקי ושחר פנקס
בימוי: שי פיטובסקי

בוסתן ספרדי

מאת יצחק נבון
בימוי: צדי צרפתי

מחזאות בינלאומית וקלאסיקה

גבירתי הנאווה

מאת אלן ג'יי לרנר מוסיקה: פרדריק לאו
בימוי: משה קפטן

הכתה שלנו

מאת טדיאוש סלובודז'אנק
בימוי: חנן שנר

מירלה אפרת

מאת יעקב גורדין
עיבוד ובימוי: חנן שנר

החייל האמיץ שווייק

מאת יוסף אל-דרור
עפ"י ירוסלב האשק
בימוי: משה נאור

ערי מדבר אחרות

מאת ג'ון רובין בייטס
בימוי: חנן שנר

הסוחר מוונציה

מאת ויליאם שייקספיר
בימוי: אילן רונן

משהו טוב

מאת איילין מרפי
בימוי: אלון אופיר

ליזיסטרטה

מאת אודי בן משה ואלי ביז'אווי עפ"י אריסטופנס
בימוי: אודי בן משה

פרסונה

מאת אינגמר ברגמן
בימוי: אמלי נירמאייר

ונוס בפרווה

מאת דייוויד אייבס
בימוי: אילן אלדד

בקרוּב

הקמפן מאת מולייר, בימוי: אילן רונן